ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի. Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թղթակցութիւններ [illegible]

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція "Мшакъ" Сергіевская ул., № 5. Tiflis, Rédaction "Mschak"

Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Ծայրաբարութիւն [illegible]

Ծանուցումների համար վճարում են [illegible] տողադրին 20 կոպէկ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ
(59-ՐԴ ՏԱՐԻ)

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція "МШАКЪ". TIFLIS, Rédaction du journal "MSHAK".

[illegible]

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՏՆ. ԵՒ ՏՆԱՅՆ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

[illegible]

1052. 1—1

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

[illegible]

ՎԵՐԱԲՆՈՒՄ

[illegible]

1051. 1—1

ԲԺԻՇԿ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

[illegible] առանձնայէս կրծքի, ԹՈՔԱՒՏԻ և սրտի: Սրսկումներ նաև տուբերկուլիններով: Ընդունելութիւնը ամեն օր՝ առաւօտեան ժամը 9—11-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը:
Католическая ул. д. № 10.
(ա.օ.) տո. 989. 100—20

Նոյեմբերի 1-ից մինչեւ տարւայ վերջը 2 ռուբլի:

[illegible]

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՂ ՈՅԺԵՐՈՎ

IV

Նորերս մեր մամուլի մէջ յիշատակվեցին մի քանի դէպքեր, թէ ինչպէս մի քանի անձեր արել են մասնաւոր գիւտեր, պատրաստել են իրեր և գործիքներ, բայց չեն գտնում աջակից- [illegible]

[illegible] կերը:

V

Իբրև օրինակ անցեալ անգամ մենք առաջ բերինք յոբելեանական միլիոներորդ արտոնաթուղթը, որ տրվել է այս տարի Ամերիկայում:

Նա միայն մէկն է այն արտայայտութիւններից, որոնցով կուլտուրապէս առաջադիմող մարդկութիւնը գերազանցում է իր այն եղբայրակիցներից, որոնք դեռ ևս անշարժութեան մէջ են կամ չափազանց դանդաղ և անհամարձակ են իրանց առաջադէմ քայլերի մէջ:

Նայեցէք արևմտեան մարդկութեան արդիւնաբերական տենդին, ընդհանուր և տեխնիկական կրթարանների բազմութեան, ճանապարհների հաղորդակցութեան խիտ ցանցին և շարժումների արագութեան, ընկերակցութիւնների և համախմբումների գործունէութեան, ցուցահանդէսների և մրցութիւնների խրախուսող արդիւնքներին, գրքի և պարբերական մամուլի քարոզչութեան, դասախօսների և հրահանգիչների անմիջական շփումների ժողովրդական մասսաների հետ. նայեցէք այդ բոլորին և տեսէք, թէ ինչ հսկայական ուժեղ զէնքերով է հանդէս գալիս կուլտուրական մարդկութիւնը՝ ապահովելու իր գոյութիւնը և յաղթող հանդիսանալու այն մրցութեան մէջ, որ իրար է հանդիպեցրել երկրագնդի բոլոր ազգերին համաշխարհային մեծ շուկայի և տնտեսական շփումների ասպարէզում:

Եւ այդ մրցութիւնը պէտք է ունենայ իր ճակատագրական հետևանքները:

VI

Մեզ հարկաւոր են ստեղծագործող ոյժեր:

Առանց նրանց մենք առաջադիմել չենք կարող:

Միջոցներ որոնեցէք կեանքի հրաւիրելու ստեղծագործող ոյժերը, պահպանելու և պաշտպանելու նրանց մեր անհիւրընկալ իրականութեան մէջ:

Դա հիմնական խնդիր է:

Դա կենսական անհրաժեշտութեան անսասան մեծ պահանջներից մէկն է:

Իսկ մենք մեր ամենօրեայ վարվեցողութեամբ և գործավարութեամբ ապացոյց ենք տալիս միայն մի բանի, որ չենք ըմբռնում մեր առաջ դրված խնդրի նշանակութիւնը:

Մենք տասնեակ տարիներ շարունակ արհամարհել ենք նախաձեռնող և ստեղծագործող ոգու գոյութիւնը և արտայայտութիւնը մեր կեանքում և հասել ենք ներկայ յուսահատեցնող անշարժութեան և թմրութեան:

Եւ եթէ մենք չենք ցանկանում դատապարտել մեզ մեռելութեան, ապա պէտք է ասպարէզ կոչենք ստեղծագործող ոյժերը և լայնարձակօրէն նպաստենք նրանց բուռն և եռանդուն գործունէութեան:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

2 նոյեմբերի

Կիեվ.—Սենատոր Տրուսևիչը իր պաշտօնեաների հետ մեկնեց Պետերբուրգ:

—

Վիեննա.—Պալատին հարցապնդում ուղղվեց ռուս սահմանապահ զինուորների ձեռքով կատարված մի աւստրիացու սպանութեան մասին:

—

Պարիզ.—Վառօդի մասին ուղղված հարցապնդումը քննվելուց յետոյ, Դելկասէի ճառը լսելով՝ պալատը 402 ձայնով ընդդէմ 98-ի որոշեց վստահութիւն յայտնել կառավարութեան և անցնել ներթական գործերին:

Արտաքին գործերի մինիստրը արտաքին գործերի մասնաժողովի մէջ յայտնեց, որ Ռուսաստանը սկզբունքով ընդունում է ֆրանս-գերմանական համաձայնութիւնը: Շուտով կը ստացվի գրաւոր յայտագիր Պետերբուրգից:

—

Աթէնք.—Թիւրքաց իշխանութիւնները Զմիւռնիայի շրջակայքի շինական ազգաբնակութեան զէնք են բաժանում:

—

Կ. Պոլիս.—Բիւջէն կազմված է կէս միլիոն ֆունտ դեֆիցիտով:

—

Կահիրէ.—Արժանահաւատ աղբիւրներից հաղորդում են, որ տեղս եկած էկս-վեզիր Քեամիլ-փաշան բանակցութիւններ է վարում եգիպտական կառավարութեան և անգլիական իշխանութիւնների հետ՝ Թիւրքաց զօրքերին Եգիպտոսով թոյլ տալու մասին:

Մեծ խօսակցութիւնների առիթ է տալիս Թիւրքաց աւագ կոմիսար Մահմէդ-Ռէուֆ-փաշայի անակնկալ մեկնումը Քեամիլ-փաշայի որդու հետ դէպի Մեքքէ:

ՉԻՆԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

2 նոյեմբերի

Շանխայ.—Շանդունում նահանգապետ Սունբաօցզին ընտրվել է հանրապետութեան նախագահ: Երէկ Ամոյը վերցվեց:

Շանխայ եկան երկու ապստամբված ռազմանաւ:

Եապօնական լրագիրները հաղորդում են, որ յեղափոխութեան պարագլուխ բժիշկ Սունեատսէնը շուտով այստեղ է գալու:

Յեղափոխական զօրքերի խոշոր մասը անցել է Խանցզիան գետով և պատրաստվում է յարձակվել կառավարական զօրքերի վրա: Սրճաթի գները բարձրանում են:

Ցզեանսիի գլխաւոր քաղաք Նանչանֆուն անձնատուր եղաւ: Նահանգապետի տունը հրդեհված է: Նահանգապետը փախաւ:

Հիւպատոսները բանակցութիւններ են վարում դաօտայի հետ՝ իրանց յանձնելու այն բոլոր փաստաթղթերը, որոնք վերաբերում են արտասահմանեան կօնցէսիաներին, 1910 թ. հինգ միլիոնի փոխառութեան ու բոլոր դրամական գումարներին, որպէսզի նրանց ազատեն յեղափոխականների յափշտակութիւնից:

Մաքսատան գլխաւոր տեսչի կարգադրութեամբ՝ յեղափոխութեանը յարած նաւահանգիստների մաքսատան տուրքերը յանձնվելու են Հօնգկօնգ-Շանխայ բանկը:

—

Մուկդէն.—Գեներալ-նահանգապետի նախագահութեամբ կայացաւ խորհրդակցութիւն՝ կարգուկանօնի կօմիտէ ընտրելու հարցի առիթով, որին և անցնելու է գաւառի կառավարութիւնը: Տեղական իշխանութիւնը հպատակվելու է կօմիտէտին, որ համահաւասար կերպով պաշտպանելու է չինացիներին, մանջուրներին, մօնգոլներին և օտարազգիներին:

—

Պէկին.—Նիւչժուանում կազմակերպվել է հասարակական պահակախումբ:

Երեք շաբաթվայ մէջ Պէկինից փախան 500,000 բնակիչ:

—

Տօկիօ.—Կաբինէտում տարաձայնութիւնները շարունակվում են զօրքի և նաւատորմի համար գումարներ յատկացնելու հարցի առիթով, ըստ որում ֆինանսների մինիստրը պնդում է, թէ անհրաժեշտ է գումարայատկացումները յետաձգել մինչև 1912 թիւը:

—

Վաշինգտօն.—«Վօրլդի» ասելով Հիւսիս-Ամերիկական Միացեալ-Պետութիւնները կը միջամտեն չինական գործերին, երբ կերևայ, որ կառավարութիւնը կամ ապստամբները անկարող են պաշտպանել օտարազգիներին:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. գործ.)

2 նոյեմբերի

Լօնդօն.—Պատասխանելով այն հարցին, թէ արդեօք Թէհրանում պաշտօնավարող բրիտանական դեսպանը յայտնել է Շուստէր. Մօրգանին, որ Ռուսաստանը չի համաձայնի, որպէսզի Ատրպատականում հարկահաւաքի պաշտօնում անգլիացի նշանակվի, Գրէյը պատասխանեց, որ Շուստէրը իրազեկ է այդ մասին: «Ցանկալի է յանուն Պարսկաստանի անկախութեան ու անձեռնմխելիութեան, որպէսզի ոչ բրիտանական, ոչ ռուսական հպատակները վարչական պաշտօններ չը ստանձնեն»: Պարսկաստանի հարաւում ճանապարհների ապահովութեան հարցի առիթով Գրէյը ասաց, որ պարսից կառավարութիւնը մտադիր չէ իր պահապանները նշանակել ճանապարհների վրա, համարելով այդ ձեռնարկութիւնը կապված չափազանց լուրջ պատասխանատուութեան հետ և ծանր հետևանքներ առաջ բերելու ընդունակ:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՅԱ-ՍՕՖԻԱՆ ԵՒ ՆՐԱ ՊԱՐԳԵՒԸ

(Մի քանի ամիս Եւրոպայում)

Երբ ես զարթնեցի քնից՝ նաւն արդէն կանգ էր առել: Առանց դժուարութեան գլուխս դուրս հանելով նաւասենեակի փոքրիկ բոլորակ պատուհանից,—իմ մահճակալս դետեղված էր ուղիղ պատուհանի առաջ,—ես կամեցայ հաւատիանալ, թէ ուշ չեմ զարթնել արդեօք և այդ պատճառով չեմ զրկվել Բօսֆորը տեսնելու բաւականութիւնից: Սակայն առանց հարցնելու անկարելի էր իմանալ, թէ որտեղ է կանգնած նաւը. պատուհանից երևում էին միայն մի քանի ցածրադիր բլուրներ՝ ծածկված աղքատ բուսականութեամբ և նրանց ստորոտում՝ նեղ ու երկար ծովափի վրա՝ մի քանի եռայարկ սպիտակ տներ՝ լուսաւորված վաղորդեան արևի ճառագայթներով: Մի փոքրիկ շոգենաւ Թիւրքական կիսալուսնի դրօշակով արագ-արագ անցնում էր իմ առաջից՝ ուղղելով իր ընթացքը դէպի հանդիպակաց ծովափի սպիտակ տները: Ըստ երևոյթին, Թիւրքական կարանտինի շոգենաւ էր դա, որ սպառնում էր ձևականութիւնների կատարման իր անվերջ պահանջներով ձանձրացնել մեզ այնպէս, ինչպէս ձանձրացրել էին նոյնպիսի շոգենաւերը Սինոպում: Ես շտապ-շտապ հագնվեցի և միերկու րոպէում, առանց խնայելու շրթունքներս ու բերանս, տաք-տաք կուլ տալով նաւի խաշած անհամ կաթը և նոյնչափ անհամ սուրճը՝ վազեցի վերև, դէպի բաց տախտակամածը:

Այնտեղ, նաւապետի սենեակի և նաւակողերի առաջ, արդէն հաւաքվել էր ուղևորների հոծ բազմութիւն, որ, երևի, ինձ նման սրտատրոփ սպասում էր հռչակաւոր նեղուցի տեսարաններին: Այս ժամանակ յետ դրած քաղաքավարական նրբութիւնները՝ ես ճեղքեցի բազմութեան շարքերն և դիտելու յարմարաւոր տեղ գրաւեցի վերնայարկի պատշգամբում:

Ցիրաւի, մեր նաւը կանգնել էր կատարելու մի քանի պարտադիր «առողջապահական» և այլ ձևականութիւններ, որոնց մէջ այնքան վարպետ և այնքան խստապահանջ են Թիւրքերը, առանց սակայն հոգալու այդ ձևականութիւնների ներքին իմաստի և բովանդակութեան մասին: Բարեբաղդաբար, Թիւրքական աշխարհահռչակ «քաշքշուկը» այս անգամ երկար չը պահեց մեզ Կավակի առաջ և մեր շոգենաւը մի ժամից յետոյ սկսեց շարժվել դէպի Բօսֆոր:

Կանուխ առաւօտ էր. զով, զուրեկան քամի էր փչում Փոքր-Ասիայի մերձակայ ափերից, որոնք դեռ ևս պարուրված էին լուսադէմի գորշ-կապուտակ, անթափանց մշուշով, մինչդեռ Եւրոպայի ափերն արդէն տաքանում էին աշնանային արևի տակ, լողում ու աշխոյժ ճառագայթների տակ: Մի կողմում՝ մութ, մշուշ, մառախուղ. միւս կողմում՝ լոյս, ցերեկ՝ պարզ ու պայծառ:

Ի՞նչ էր դա. մի խորհրդաւոր ցուցմունք, մի չարամիտ դիտաւորեալ կատակ բնութեան կողմից հէնց այն ժամին, երբ ես երկու հինաւուրց ախոյեան-երկիրները պէտք է տեսնէի իրար դէմ առ դէմ կանգնած: Եւ ինչո՞ւ այդքան սառն արհամարհանք ու անտարբերութիւն դէպի մէկը, իսկ այդքան ժպիտ, այդքան սէր ու փաղաքշանք դէպի միւսը:

«Իմ խեղճ, ծերուկ Ասիա, հայրենի երկիր,—մտածում էի ես,—կային օրեր, երբ այդ նոյն արևը, քո նախկին Աստուածդ ու պաշտելիդ, որի առաջ դու այնքան երկիւղածութեամբ աղօթքի մրմունջներ էիր կարդում, աւելի հաշտ, աւելի մայրական հայեացքով էր նայում քեզ վրա: Կանուխ առաւօտին նա իր առաջին շողերը դէպի քո բարձունքներդ էր ուղղում, առաջին անգամ քեզ էր գրկում և քեզ ողողում իր կենսատու ճառագայթներով: Դու՞ արդեօք նենգեցիր նրան, թէ՞ նա դաւաճանեց քեզ,—դա երկուսիդ գաղտնիքն է անշուշտ: Սակայն թւում է, թէ անպարտ չէիր դու այդ յանցանքի մէջ... Եւ ինչ տուին քեզ, բնապաշտական զուարթ կրօնի փոխարէն, անպտուղ, խանձված ու աւազոտ Արաբիայի մռայլ, ոգեսպան վարդապետութիւնները... Ոչինչ... միայն մութ, խաւար, մշուշ, մառախուղ... Դարեր շարունակ խարխափելով նրանց մէջ՝ դու սպառեցիր քո ոյժերը... դու յետ մնացիր: Եւ նրանք, այն չնչին, աննշան երկիրները, որոնց անունն անգամ անյայտ էր կամ որոնք մի ժամանակ ապրում էին քո սփռած լոյսի ու գիտութեան փշրանքներով, կատաղի մրցման մէջ քեզ հետ, տարան յաղթանակը: Եւ դու ստացար քո պատիժը, իմ հեգ, թշուառ հայրենիք: Հեծիր հիմա անհա այդ մութ ու մառախուղի, այդ թանձր խաւարի մէջ, մինչև այն օրն, երբ ճակատագրական սխալդ վերահասու՝ նորից ուղղես հայեացքդ դէպի քո նախկին պաշտելիդ—դէպի լոյս, արև, գիտութիւն»:

Այս և այսպիսի մտորումներից ես սթափվեցի այն ժամանակ միայն, երբ արդէն նաւը մտել էր Բօսֆոր և դանդաղաշարժ առաջ էր գնում նրա պարզ, վճիտ, հանդարտիկ ջրերում: Իմ երկու կողմում խռնված բազմութիւնը հրճուանքի լիասիրտ բացագանչութիւններ էր արձակում՝ դիտելով եւրոպական և ասիական ափերի տեսարանները: Եւ յիրաւի գեղեցիկ են նրանք, գեղեցիկ են իրար դէմ առ դէմ կանգնած այդ բլուրներն ու բլրակները, որոնց լանջերն ու տեղ-տեղ նաև գագաթները զարդարված են այգիների ու ծառաստանների կանաչագեղ ծածկոյթով: Գեղեցիկ են այդ ամարանոցները, կանգնած երբեմն ուղիղ ծովափին, երբեմն հեռու նրանից՝ որևէ բարձրութեան գլխին, և կամ որևէ բլրի հիւրընկալ լանջի վրա: Գեղեցիկ են նեղուցի այդ մանր ու խոշոր ճիւղաւորութիւնները, այդ փոքրիկ ծովախորշերն ու ծոցիկները, որոնք մտնում են երկու հանդիպակաց ափերի խորքը և կորչում աչքից ձորերի ու հովիտների մէջ: Սակայն այն, ինչ որ մի առանձին շուք և հրապոյր է ընծայում շրջակայ տեսարանին, ինչ որ կազմում է այդ տեսարանի գեղեցկութեան բուն էութիւնը—դա հէնց ինքը նեղուցն է, լայն, հանդարտ, վճիտ, պարզ-կապուտակ նեղուցը, որ անվրդով պառկած երկու երկիրների կանաչազարդ ծոցում՝ նազանքով ծփում ու հազիւ նկատելի տատանումներով օրօրվում է ջինջ, խորունկ երկնքի ու ոսկեշող արևի ճառագայթների տակ: Որպէս նորահարս, այդ անզուգական նեղուցը, իր զարդարուն առագաստի մէջ, կարծես անձնատուր սիրոյ առաջին գիշերի հեշտանքին, հրաւէր է կարդում ամեն մի նաւորդի՝ թողնել, մոռանալ աշխարհային բոլոր ցաւերն ու հոգսերն ու իր ափերի ծառաստանների զով ստուերի տակ վայելել սէր, համբոյր, գգուանք ու փայփայանք: Եւ ի զուր չէ անշուշտ ու ոչ դիպուածօրէն, որ այդ կախարդող նեղուցի ափերի վրա ծաղկել է հին Բիւզանդիոնը, ծաղկել է նաև այժմեան Պոլիսը—երկու տարբեր ազգերի նոյն մեղկ, նոյն կենսամոլ, սիրային տարփանքների մէջ թաղված նոյն հեշտասէր քաղաքը: Բօսֆորը, այդ անդիմադրելի կոյս-համբարուն, թւում է, թէ ճակատագրական դեր է խաղացել երկու ազգերի պատմական կեանքի մէջ: Ու կարծող էին արդեօք ինչպէս հին յոյները, այնպէս էլ այժմեան Թիւրքերը դարերով ապրել նրա կախարդական հրապոյրների մէջ, նրա տենչասէր գրկում ու չը մոռանալ իրանց նախնի առաքինութիւնները: Թւում է, թէ սառն հիւսիսի խստասիրտ ու խստաբարոյ որդիներն անգամ, որոնց կեանքը կռել ու կոփվել է բնութեան դէմ մղած

Համայնքների պալատ։ Պոնսօնբին հարցրեց Գրէյին, թէ չէ՞ հանդիսանում ռուսական ուլտիմատումը անգլօ-ռուսական համաձայնութեան խախտումն։ Գրէյը պատասխանեց, որ չէ կարելի պարզաբանել ռուս-անգլիական պայմանագիրը այն մտքով, թէ նա զրկում է կառավարութեանը բաւարարութիւն պահանջելու իրաւունքից, եթէ նրա հպատակները ենթարկվում են վտանգի. պայմանագրի խախտում գոյութիւն չունի. բրիտանական կառավարութիւնը անմիջական առնչութիւն չունի մասնաւոր դէպքի հետ, որ առիթ ծառայեց միջադէպի, սակայն նա խորապէս կը ցաւէր, եթէ ռուս-պարսկական յարաբերութիւնները յիրաւի խզվեն։

—

Ուրմիա.—600 սարվազներից և 250 ձիաւորներից բաղկացած մի զօրամաս երկու լեռնային թնդանօթներով շարժվեց դէպի Սալմաստի ճանապարհը Թաւրիզի վրա արշաւելու համար։

Սալմաստի հիւպատոսական պահակախմբի հրամանատար պօրուչիկ Իվանօվը ձերբակալել և տեղս է բերել 4 սերիացի աւազակների։ Ճանապարհին պահակախումբը ենթարկվել է սարվազների հրացանաձգութեան, որոնք պահակախմբին քիւրդերի տեղ են ընդունել։ Թիւրիմացութիւնը պարզվեց։

Մակուից 300 ձիաւորներ գնացել են Թաւրիզին օգնութեան։ Խօյում ազգաբնակութիւնը բօյկօտ է յայտարարել Թիւրքերին։

—

Թէհրան.—Պարզւում է, որ կաբի- [illegible]

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԻՆ

Ընտրութեան օրեր

Կ. Պոլիս, 20 նոյեմբերի

[illegible]

...սար քուէներով համեմատականի համար ցանկ մը կազմելու, բաղկացած երկու կուսակցութեան ընտրելիներէն, որոնց վրայ պիտի կատարուի վերջնական քուէարկութիւնը։

Երկու կողմէն վճռական ճակատ պիտի տան ուրեմն վաղը... եթէ սակայն կեդրոն կոչուած թուլամորթներու զանգուածը... կուլ մղելու տեղ անձնատուր ըլլալու... ծիծաղելիութիւն չունենայ։

Այս ընտրութեան անմիջապէս պիտի յաջորդէ Կ. Պոլսոյ և Երուսաղէմի պատրիարքութեանց ընտրութիւնները։ Երկուքն ալ կուսակցական յաղթանակի խնդիրներ։

Ձախակողմն ամեն ժամանակէ աւելի նըպաստաւոր դիրքի մէջ է, վասնզի կեդրոնը մահացու հարուած մը կրած է՝ խմբակցութեան ամենէն գործօն և ամենէն կարող անդամներէն Վահան Թէքէեանի ձեռնթափութեամբ։

Կեդրոնը այլեւս գրեթէ լուծուած կրնայ համարուիլ, վասնզի անոր գործօն ջիղն է, որ կը պակսի։ Եւ իրապէս կեդրոնին մէջ չկայ ուրիշ Թէքէեան մը, որ կարենայ գլուխ կանգնիլ և հրահրել թիւրքահայ ջոջերու թմրած ջիղերն ու անտրամաբան մտայնութիւնը։

Եւ Թէքէեան կը քաշուի ասպարէզէն, ինչպէս կը տեսնուի «Բիւզանդիոնի» մէջ հրատարակուած իր հրաժարականին պատճէնէն, յայտարարելով թէ «արժանապատուութեան զգացումը» զինքը «կը հարկադրէ հրաժարիլ կեդրոնի խմբակցութենէն»։

Թէքէեան կաւելցնէ. «Մեր ընկերներէն ոմանց թուլամորթ անհոգութիւնը, ուրիշներու բացարձակ անհասկացողութիւնը և ոմանց ալ գիտական չտեսութեամբ գործած ձախաւերութիւնները պարտք կը դնեն վրաս ամեն կապ խզելու այն մարմնին հետ, որուն կազմութեան և դժուարին պարագաներու մէջ կատարած դերին ցարդ բոլոր անկեղծութեամբս մասնակցեցայ»։

Այս տողերը մեկնութիւն չեն վերցներ, և իրենց ամբողջութեան մէջ խոշոր գանգատ մը ու ուժգին հարուած մը... անոնց, որոնք զգացում ունին և գիտեն ու կը հասկնան բառերու նշանակութիւնը։

Այս հրաժարականին բուն պատճառը տակաւին յայտնի չէ հանրութեան, սակայն կեդրոնի քանի մը անդամները և մանաւանդ նախագահը՝ Պետրոս-բէյ Խօրասանճեան ինծի հաւաստեցին, թէ անիկա ծագում կառնէր մասնաւորապէս կեդրոնի մէկ ուրիշ անդամին գիտական չտեսութեամբ գործած մէկ ձախաւերութենէն։

Խօրասանճեան-բէյի այս բացատրութենէն և զգուշաւոր ու առանց անունի ըրած յայտարարութիւններէն այնպէս կը մակաբերուի, թէ Թէքէեանի գանգատը մասնաւորապէս Դաւիթ Տէր-Մովսէսեանի դէմ է։ Այս վերջինը կեդրոնի խմբակցութեան լիդերն է, բաւականէն աւելի օժտուած քմահաճ միտումներով։ Դաւիթ Տէր-Մովսէսեանի խառնուածքին մէկ բնորոշ գիծն է ընդդիմաբանել ամեն բանի, առանց շատ անգամ ջնջածին տեղ նոր մը դնելու։ Երկսայրի սուր մը, որ աջին ալ կրնայ շարժիլ, ձախին ալ, բաւական է՝ որ ուրիշներու կարծիքին դէմ մաքառելու վրայ ըլլայ խնդիրը։ Օժտուած բաւականաչափ հմտութեամբ՝ բռնուած է պաշտօնը արժեցնելու տենդովը, և անոր համար ամենէն բանաւոր, ամենէն տրամաբանական, ամեն կրտսեր առաջարկներու դէմ ալ օրինական, հմտական ու բծախնդրական պատճառաբանութիւններով մաքառիլ՝ իրեն բան գործ ըրած է։ Այս տեսակ մարդ մը, բնական է, թէ երբ լիդեր վտանգաւոր դեր մը կրնայ կատարել, և ճիշդ այդ վտանգաւոր դերն է, որ կը կատարէ կեդրոնի խմբակցութեան կազմութենէն ի վեր, փոխանակ պաշտպանելու իր կուսակցութեան հայեացքները, մաքառելով, ընդդիմաբանելով և ջրելով ձախակողմեաններու պատճառաբանութիւնները։

Ասիկա սխալ ըմբռնուած դեր մըն է, զի լիդեր մը ժխտական դեր մը չէ, որ պէտք է կատարէ ժողովին մէջ, այլ համոզող, պարզաբանող և լուսաբանող։

Այնպէս որ՝ խառնուածքով իր պաշտօնին յարմար մարդը չէր Դաւիթ Տէր-Մովսէսեան, հակառակ անոր՝ որ իր կուսակցութեան մէջ մասնաւոր հիացումի առարկայ եղած է կարգ մը միամիտ աղաներու, որոնք շատ նրբութիւններ չեն հասկնար։

Սակայն այս տեսակ ժողովներու մէջ աւելորդ մէկ բառ կրնայ ամբողջ գործ մը վիժեցնել, ինչպէս պատահեցաւ վերջին նիստին։

Երեսփոխան Նիկողոս Օհանեան ինծի պատմեց, թէ կեդրոնի խմբակցութեան մէկ նիստին մէջ որոշուած էր նոյն օրուան նիստին մէջ քուէարկել Թէքէեանի բանաձեւը և պատգամաւորի ընտրութեան առթիւ Զիֆթէ-Սարաֆի ի նպաստ քուէարկել։

Այս նիստին ներկայ չէ գտնուած Տէր-Մովսէսեան, ճամբորդութեան մէջ ըլլալով։

Նիստի օրը այս որոշումը հաղորդուած է կեդրոնի նոյն նիստէն բացակայ մնացող մեծամասնութեան, որոնք չգիտնալով Դաւիթ Տէր-Մովսէսեանի բացակայութիւնը և իբր լիդեր անոր հետեւելու պատրաստուած կը կարծէին իրենք գիրենք։ Տէր-Մովսէսեան ժողովին օրը կուգայ և առանց նկատի առնելու կանխաւ տրուած որոշումը՝ ժողովին մէջ Թէքէեանի բանաձեւին վրայ արբապրութիւն կառաջարկէ, և երբ անկարելի կըլլայ, իր համամտութիւնը կը յայտնէ Արամեանցի բանաձեւին։

Այս ձախող միջամտութեան հետեւանքով երեսփոխականներէն շատեր, իրեն հետեւելով, Թէքէեանի բանաձեւին ի նպաստ քուէարկելու տեղ ձեռնպահ մնացին և Արամեանցի բանաձեւին ի նպաստ քուէ տուին։

Կարգախօսը խանգարուած ըլլալով, կեդրոնը երկպառակ վիճակ մը ներկայացուց, և ձախակողմին բանաձեւը, որ իմաստով ոեւէ տարբերութիւն չունէր, շահեցաւ մեծամասնութիւն։

Հետեւանքը եղաւ նաեւ նիւքին վէճ, և Թէքէեանի փիլիպեանը... նաեւ կեդրոնին դամբանականը կրնայ համարուիլ։

Եւ երեւակայել, թէ այս երկպառակութիւնը կը կատարուի ամենավճռական պահու մը, երբ պիտի կատարուի կաթ. պատգամաւորի ընտրութիւն, Կ. Պոլսոյ և Երուսաղէմի պատգամաւորներուն ընտրութիւնները և Օրմանեանի գործին քննութիւնը։

Այնպէս որ՝ մեծ շանսեր ունին ձախակողմեանք յաջողցնելու իրենց ընտրելիներուն ընտրութիւնը, և այն առեն ալ խնդրը թող տեսնան ազգային հաստատութեանց ալ, ազգին ալ։

Շառայլ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ԼՐԱՑՈՒՄ

«Մշակի» № 225-ում կարդացի ուսուցիչ Տէր-Սիմէօնեանի «Անդրկասպեան երկրի թեմական տեսուչը» յօդուածը, ուր յօդուածագիրը խօսում է թեմական տեսչի անհրաժեշտութեան մասին, պահանջելով որ նա լինի «լուրջ պատրաստութիւն ունեցող մանկավարժ անձնաւորութիւն»։

Խելացի է պարոնի պահանջը։

Սակայն, իմ կարծիքով, դա բաւական չէ. լուրջ պատրաստութեամբ մանկավարժ ընտրելը դեռ ևս արդիւնաւէտ պաշտօնեայ ունենալու գրաւական չէ։

Թեմական տեսչի պաշտօնը—մանաւանդ ներկայ պայմաններում, երբ հայ ուսուցիչը իր բոլոր կողմերով բաւական հեռու է իր կոչման բարձրութիւնից—ամենադժուարին և ամենապատասխանատու պաշտօններից մէկն է։

Ուստի այդպիսի մի պաշտօնեայ ընտրելիս, պէտք է լինել՝ զգօն, աչալուրջ ու շրջահայեաց։

Թեմական տեսուչը, իմ կարծիքով, «լուրջ պատրաստութիւն ունեցող մանկավարժ անձնաւորութիւն» լինելուց զատ՝ անհրաժեշտօրէն պէտք է լինի նաև՝ ա) լաւ փորձառու ուսուցիչ, բ) պաշտօնը սիրող, գ) բարեխիղճ պաշտօնեայ և դ) անպայման անկողմնակալ, անաչառ անձնաւորութիւն։

Այս պահանջներն անհրաժեշտ է դնել թեմական տեսչի պաշտօնը ստանձնողի նկատմամբ, որովհետև առանց այս յատկութիւնների ունենալու՝ նա ոչ միայն չի կարող արդիւնք տալ իր շրջանի դպրոցներին—ինչպէս չը տուեց և Փամբակի շրջանին այնտեղի թեմական տեսուչ մանկավարժ Թ. Խզմալեանը—ոչ միայն չէ կարող սպեղանի դնել հայի խոշորագոյն վէրքին, գոհացուցիչ չափով նպաստել նրա մտաւոր խաւարը փարատելու գեղեցիկ գործին, այլև վնասակար կարող է լինել՝ մեր կօպէկներով ապրող դպրոցներից կամ նրանց բարեկարգութեանը յատկացրվելիք գումարներից վերցնելով 1,200—3,000 րուբլու չափ մի գումար, առանց օգտակար լինելու. այն ինչ՝ նոյն այդ գումարը նպատակայարմար գործադրութեան դէպքում կարող կը լինէր բաւարար արդիւնք տալ։

Թադէոս Ազատեան

ՎՐԱՑ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ

Տեղի ունեցաւ այն, ինչ սպասվում էր։ Ազգայնական ընտրութիւնները Ջաւախքի վրացի ընտրողների մէջ կատարվեց մի չը տեսնված պառակտում և նա փառաւորապէս խայտառակվեց։ Քաղաքային իրաւասունների ընտրութիւնների առիթով կազմված այդ խմբակի բիւրօն կատարեց մի ամօթալի գործ։ Նա իրան թոյլ տուեց համերաշխաբար գործելու ձեռք մեկնել այն մարդկանց, որոնք էլ ցինիկ խօսք ու զրոյց չը մնաց, որ չը տարածէին վրաց ժողովրդի մասին, մերթ վիրաւորելով նրա ազգային զգացումները, մերթ ծաղրելով և նոյնիսկ շան հաջոցին նմանեցնելով վրացերէնը. էլ հայհոյանք չը մնաց, որ չը թափէին վրացիների գլխին, հաչակելով նրանց գաւաճաններ, բունտօվշչիկներ, սեպարատիստներ և այլն և այլն։

Ընթերցողը անշուշտ գլխի ընկաւ, որ մեր խօսքը վերաբերում է ռուս սօյուզնիկներին, որոնք հայերի հախիցը գալու համար եղբայրական ձեռք մեկնեցին վրացիներին, անուանելով նրանց կրօնով մի եղբայրներ, որպէս զի քաղաքային ընտրութիւնների ժամանակ միահամուռ ուժերով գործեն հայերին տապալելու և նրանց թիւը քաղաքային ինքնավարութեան մէջ նուազեցնելու, եթէ հնար է նոյնիսկ բոլորովին դուրս վտարելու նպատակով։

Սակայն, ի պատիւ տեղական վրաց մամուլի, պէտք է ասած, որ յուդայական ձեռքի այդ մեկնումը չընդունվեց վրացի ազգայնականների կողմից, որից յետոյ կրկին սկսվեց և աւելի մեծ թափով շարունակվեց լուտանքների թափը վրացիների հասցէին։

Բայց չը նայած այս ամենին, այնուամենայնիւ վրացի ընտրողների բիւրօն չը քաշվեց համաձայնութեան մէջ մտնել թէ վրացիների և թէ առհասարակ մանր ազգութիւնների այդ ոխերիմ թշնամիների հետ։

Եւ ահա հէնց այդ ամօթալի համաձայնութիւնն էր, որ եկաւ պառակտում առաջ բերելու վրացի ընտրողների շարքերում։

«Սախալխօ Գազէթի» թերթը, որ վրացի ընտրողների ղեկավարն ու տոն տուողն էր, իր վերջին № 440-ում զետեղված առաջնորդող յօդուածով լիաբերան կերպով դատապարտում է այդ տխրահռչակ բիւրօյի այպանելի արարքը, յայտարարելով՝ որ այլևս ճանաչել իսկ չէ ուզում այդ բիւրօյին և նրա հետ խզում է ամեն մի առնչութիւն և կապ, անուանելով բիւրօյի արարքը բացարձակ դաւաճանութիւն և վաճառումն ազգային նուիրական շահերի և ոտնահարումն ազգային ինքնասիրութեան։ Միաժամանակ վրաց թերթը զարմանալի չէ համարում այն երևոյթը, որ ընտրութիւնների առիթով կազմակերպված հասարակական այլ և այլ խմբերը մերժեն վրաց բիւրօյի հետ որևէ համաձայնութեան մէջ մտնել։

Իսկ աւելի զովելին այն է, որ ազգայնական գաղափարների մեկնաբանող վրաց յայտնի հրապարակախօս Արչիլ Ջօրջաձէն նոյն թերթում զետեղած իր մի նամակով, դատապարտելով բիւրօյի վատ արարքը, յայտարարում է, որ ինքը, որպէս վրաց խմբի նախկին կուսակից, այլևս ոչ մի բարոյական կապ չէ ուզում պահած լինել վրացի ընտրողների բիւրօյի և նոյն իսկ խմբի հետ, որը հեշտութեամբ յիմարացնել է տալիս իրան կասկածելի ուղղութեան «առաջնորդների» ձեռքով։

Այս ինքնին խայտառակ դէպքից յետոյ, քիչ շատ բանիմաց և պատուազգաց վրացիներին ինչ էր մնում անել, եթէ ոչ թօթափել իրանց ոտքերի փոշին և հեռանալ թէ բիւրօյի անդամութիւնից և թէ յիշեալ խմբի մէջ մասնակցութիւն ունենալուց։ Եւ այդպէս էլ եղաւ։

Ահա թէ ինչ է նշանակում կանգնել ազգայնական սայթաքուն ուղիի վրա և կառչել այդ ինքնին խախուտ հասկացողութիւնից, մանաւանդ այնպիսի մի հասարակական գործի ժամանակ, որպիսին է քաղաքային իրաւասուների ընտրութեան խնդիրը։ Բայց արի ու տես, որ, չը նայած «Սախալխօ Գազէթի» թերթի և նրա ղեկավարների խոստովանութեանն ու ապաշխարանքին, այնուամենայնիւ Թիֆլիսում գտնվեց մի թերթ, այն է «Закавказская Рѣчь» լրագիրը, որը այսօրինակ խոշոր սխալ գործելուց յետոյ՝ դեռ ևս յամառում է խոստովանել այդ աններելի արարքը, պնդելով թէ բիւրօն ոչ մի կազմակերպութեան կամ հասարակական հոսանքի հետ կապ չէ պահպանել և համաձայնութիւն չէ կայացրել։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ-ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՖՕՆԴ

—

Կովկ. Հայոց Բար. Ընկ. խորհուրդը ստացել է տիկ. Հայկանուշ Մարտիրոսեանից 25 րուբլի։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Փոխարքայի եւ իր ամուսնու այցը Ախալցխային

Ախալցխա, 31 հոկտեմբերի

Այսօր, ցերեկվայ ժամը 2-ին, հանդուցեալ Թագաժառանգի յիշատակին Աբասթումանում կառուցված մատուռի օծումը և սանատօրիայի հիմնադրութեան հանդէսը կատարելուց յետոյ՝ տեղս ժամանեց Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրօնցով-Դաշկովը, իսկ մի ժամ աւելի ուշ՝ Փոխարքայի ամուսին կոմսուհի Վօրօնցով-Դաշկովան, Վրաստանի էկզարխ Ինոկենտի արքեպիսկոպոսը, սենատոր Վատացին և այլ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ։ Բարձրաստիճան հիւրերին դիմաւորելու համար վաղ առաւօտից ընդառաջ էին գնացել Աբասթումանի ճանապարհին քաղաքի ներկայացուցիչները, բոլոր դաւանութիւնների հոգևորականութիւնը, պաշտօնական անձնաւորութիւններ, հայ համքարները իրանց դրօշակներով, Ախալցխայի բոլոր կարգի դպրոցների աշակերտութիւնը և ժողովրդի մեծ բազմութիւն։ Ընդունելութեան տեղում կամար էր կապված, իսկ ամբողջ քաղաքը զարդարված էր դրօշակներով։ Նախ քան բարձրապատիւ հիւրերի քաղաք ժամանելը կոմսուհին բարեհաճել էր հեռագրով Աբասթումանից յայտնել, որ ինքը այցելելու է հայոց Եղիսաբեթեան դպրոցը։ Կովկասի Փոխարքայի ընդունելութիւնից յետոյ հազիւ մի ժամ էր անցել՝ որ կոմսուհին Վրաստանի էկզարխ Ինոկենտի արքեպիսկոպոսի և սենատոր Վատացիի ուղեկցութեամբ այցելեց Եղիսաբեթեան ուսումնարանը։ Ներկայ էին նաև քաղաքագլուխը, Ախալցխայի գաւառապետը և ուրիշ պաշտօնական անձնաւորութիւններ։ Հոգաբարձութիւնը, ընդունելով հիւրերին, ուսումնարանի բակում ներկայացրեց դպրոցի սանուհիներին, որոնք կոմսուհուն բարևելուց յետոյ երգեցին «Боже Царя храни» և որը գեղեցիկ տպաւորութիւն թողեց։ Այնուհետև ուսուցչանոցում ցուցադրվեցին աշակերտուհիների ձեռագործ աշխատանքները, որոնց վերաբերմամբ կոմսուհին յայտնեց գոհունակութիւն։ Բարձր դասարանի աշակերտուհիներից մինը դպրոցի կողմից խնդրեց կոմսուհուն ընդունել իբր յիշատակ իր ձեռքին ունեցած մի քանի ասեղնագործված իրեր՝ որը և ուրախութեամբ ընդունեց։ Կոմսուհին մեկնելիս դպրոցից բարեհաճեց ազատել աշակերտներին երեք օրվայ դպրոցական պարապմունքներից՝ ի յիշատակ իր այցելութեան, և կրկին անգամ յայտնելով իր գոհունակութիւնը, ուրախ տրամադրութեամբ մեկնեց։

Ալծեւիկ

ԿԱԹ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Բագու, 26 նոյեմբերի

Մի շատ մազալու ժողով տեղի ունեցաւ Բագւում վերջին օրերս, երբ երկու պատուիրակ պիտի ընտրվէին Շամախի գնալու՝ ընդհանուր թեմական պատուիրակային ժողովին ներկայ գտնվելու համար։ Բագուի պատուիրակների ժողովը ընտրում է Շամախի գնալու համար երդ.-հաւ. Մ. Բաբաջանեանին և Տ. Բէգզադեանին։ Առաջինը, ինչպէս տեղիս ռուս թերթերի մէջ էլ գրվեց, խիստ պաշտպան է սրբազան Օրմանեանին, իսկ երկրորդը, Բէգզադեանը, հօրիզօնականների կողմից Մանկունի սրբազանին ուղարկված ցուցակի թեկնածուներից մէկն է։ Սակայն երկուսն էլ հրաժարվում են։

Ապա պատուիրակները սկսում են նորերը ընտրել և ընտրում են բժ. Թ. Զաքարեանին և Ան. Քալանթարին։

Այժմ Շամախում թեմական պատգամաւոր ընտրվել է բժ. Թ. Զաքարեան, իսկ տեղապահ՝ Բաբաջանեան։

Դեռ ընտրութիւններից շատ առաջ ես մի քանի հարցերով դիմեցի Զաքարեանին՝ թէ ծիմ ունի ի նկատի կաթողիկոսական գահի համար, քաջ գիտենալով, որ բժիշկը պիտի թեմական պատգամաւորութեան մէջ նշանաւոր դեր կատարէ։ Նա ճակատը տրոբելուց յետոյ յայտնեց, որ ինքը մեծ յոյս ունի Մանկունի սրբազանի վրա, որը, ըստ բժշկի, Գէորգ երջանկայիշատակ կաթողիկոսի կատարած գործերի թելադրիչն է։ Բայց կանգ առնելով նրա ծերութեան վրա յայտնեց, որ սրբազանի ծերութիւնը խանգարում է, այլապէս կարգապահ թեկնածու կարելի է համարել։ Խօսեցինք նաև շատերի մասին, որոնք ուշադրութեան արժանի չը գտնվեցին, բացի Կարապետ եպիսկոպոսից. սակայն վերջինիս երիտասարդ հասակը ի նկատի առնվեց։

Պէտք է ասել, որ բժ. Զաքարեանը Մանկունու անունը տալով՝ երբէք չէր սպասի, որ նրա մօտ այնպիսի մի ցուցակ կուղարկվի, որպիսին ուղարկել էին հօրիզօնականները, որովհետև Զաքարեանը ոչ մի կերպ չէր կարող այդ ցուցակի ցանկով ու նրա հաւատամքով առաջնորդվել։

Հ. Առաքելեանի մի շարք մերկացումներից յետոյ, շատ բժիշկներ, իրաւաբաններ և այլք իրանց կարծիքը միանգամայն փո-

---

...անընդհատ կռուի մէջ, եթէ մի օր կատարված տեսնէին իրանց վաղեմի երազն և տիրանային Բօսֆօրին, երկար չը պիտի կարողանային դիմադրել նրա հմայքներին և վաղ թէ ուշ պիտի խեղդվէին նրա սիրային ցանցերի մէջ—այնքան սիրուն, այնքան չքնաղ, այնքան կախարդիչ ու անդիմադրելի երևաց ինձ այդ անզուգական յաւերժահարսանեղուցը։

Բայց, աւաղ, երկարատև չէր այն խորին հոգեզմայլութիւնը, որով ես դիտում էի Բօսֆօրը և հեռաւոր մշուշի մէջ երևացող քաղաքի անհամար մզկիթներն ու նրանց բարձր, գեղահասակ մինարէները։ Նաւը շեղեց իր ընթացքը դէպի աջ, և մենք մտանք Ոսկեղջիւրի կեղտոտ, ապականված ջրերը։

Ոսկեղջիւր. ինչու են կնքել նրան այդ պատուական անունով՝ չը գիտեմ. գուցէ մի պատմական հիմք ունի դա, գուցէ մի ժամանակ Բօսֆօրի այդ երկարաւուն եղջիւրաձև խորշը, որ խորունկ մխվում է Եւրօպայի ցամաքի մէջ և բաժանում առանց այն էլ ցիր ու ցան Պօլիսը զանազան անջատ մասերի, արժանի է եղել իր կոչմանը, սակայն այժմ նա հեռաւոր նմանութիւն անգամ չունի ոսկեղջիւրի։ Այդ սլիտակ-կապտաւուն պղտոր տղմաջուրը, որի վրա լողում են մեծ ու անմաքրասէր քաղաքի ամեն տեսակ շլքուտուկներ, պէտք է կրէր որևէ վիրաւորական անուն, մի անուն, որ աւելի լաւ բնորոշէր նրան, քան այժմեան սիրուն, բանաստեղծական «Ոսկեղջիւրը»։

Եւ ինչը չէ ապականել Թուրքը, աշխարհի որ մասը, որ անկիւնը, ուր միայն կարողացել է զետեղվել, որպէս երկրի բացարձակ տէր և իշխան։ Նա անշուշտ կապականէր նաև չքնաղ Բօսֆօրը, եթէ միայն հնար ունենար։ Սակայն դրա փոխարէն նա այնպիսի վարպետութեամբ ու հիմնաւորապէս ապականել է հին, գեղեցկատես Բիւզանդիոնը, որ մարդ չէ ցանկանում ոտքը նաւից դուրս դնել և մտնել այժմեան գարշահոտ, ցեխ ու աղբի մէջ կորած Պօլիսը։ Տէր Աստուած, ինչ է սա, մի հսկայական անտէր-անտիրական գիւղ, թէ եւրօպական քաղաք։ Նեղ, ծուռ ու մութ, փոշելից փողոցներ, ուր տների աղբն ուղղակի ածած է տների առաջ. կոտրատած մայթեր և խորդ ու բորդ քարակոշկոններ, սալայատակի փոխարէն. ըստ մեծի մասին փայտաշէն, անճաշակ տներ ու խրճիթներ, նոյնիսկ «եւրօպական» Պերայում. հրապարակներ՝ կապտած բիւզանդական կարկառանքներից, թաղված փոշու ու կեղտի մէջ. անընակ ձորեր, լի գարշահոտութեամբ երկու մերձաւոր թաղերի մէջ, ու ամեն տեսակ ձայների ժխոր, ամեն տեսակ ճիչ ու աղաղակ՝ փողոցներում շրջող առևտրականների խանձված կոկորդներից—ահա այժմեան Պօլիսը, թիւրքական լայնածաւալ պետութեան հռչակաւոր մայրաքաղաքը։ Կայ այստեղ արդեօք քաղաքային վարչութիւն, հոգում է գոնէ մի մարդ այդ քաղաքի մաքրութեան ու վայելչութեան մասին. դժուար է վրական պատասխան տալ այդ հարցերին։ Ըստ երևոյթին, ամեն ինչ յանձնված է Ալլահի կամքին, իսկ փառամի Ալլահը, յայտնի է, ընդունում ու պահանջում է մաքրութիւն լոկ մի բանի համար։

Եւ դա բաւական է. թիւրքերը գոհ են, ու գոհ են ոչ միայն հին, այլև երիտասարդ-թիւրքերը, որոնք դեռ ևս ժամանակ չունեն մտածելու Պօլսի մաքրութեան մասին։ Սակայն անարդար չը լինելու համար՝ ի պատիւ վերջիններիս պէտք է ասել, որ նրանք սահմանադրութիւնից յետոյ, այս վերջին 2 տարվայ ընթացքում, մաքրել են Պօլիսը՝ նրա նախկին պատիժ պատուհաս շորքոտանի և երկոտանի շներից...

Հիմա գոնէ կարելի է ազատ ման գալ փողոցներում, թափառել անհոգ, աներկիւղ՝ լրտեսներից, մտնել ուր կամենաս, նոյնիսկ կարմիր սուլթանի նախկին որջը—Ելդըզը, որ առաջ, այնպիսի ահ ու զարհուրանք էր գցում հեռուից անգամ անցնողի վրա։

Սակայն ես ոչ ժամանակ և ոչ մի առանձին ցանկութիւն ունէի տեսնելու սուլթանական պալատները, առաւել ևս արիւնոտ Ելդըզը, որ կառուցված լինելով յատկապէս, իբրև բերդ, Աբդիւլ-Համիդի առ երևոյթս մխիթար հզօր, բայց իսկապէս միշտ վախկոտ ու երերուն հոգին թաղցնելու համար անմատչելի պարիսպների ետևում, շէնքի ու ճարտարապետական կերտուածքի կողմից չէ կարող երբէք հետաքրքրութեան առարկայ լինել։

Ա. Մխիթարեան

(Վերջը միւս անգամ)

խել են և նրանց առաջ վարագոյրը այժմ բացված և պարզ կերպով ցոյց է տալիս, թէ ով է արժանի կաթողիկոսական արժանաւոր տեղը բազմելու։

Մենք յոյս ունենք, որ Շամախու, այսինքն մեր թեմի պատգամաւորը անպայման ի նկատի առնելով իր թեմի տրամադրութիւնը՝ ի նկատի կունենայ նաև Կովկասին առաջնորդող և կովկասեան հայութեան գիտակից կենտրոն Թիֆլիս քաղաքի ազգայինների լուրջ ու խոհուն մտածմունքների աղբիւրը և իր քուէն կը տայ այն արժանաւորին, որը փորձառութեան բովից և դպրոցական կեանքից անցած կը լինի յօգուտ հայ եկեղեցու առաջադիմութեան և նրա սրբագործված սկզբունքների պաշտպանման։ Ս. Գարագաշ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

Պետերբուրգ, 2 նոյեմբերի

Նախագահում է Ռօդզեանկօն։ Հերթական է այլ ռուսահպատակների իրաւունքները Ֆինլանդացի քաղաքացիների իրաւունքների հետ հաւասարեցնելու վերաբերեալ օրինագծի յօդուածային քննութիւնը։ Մինիստրների օթեակումն են արդարադատութեան մինիստրը և պետական կօնտրօլեօրը։ Առաջին հատուածը սահմանում է, որ ֆինլանդական քաղաքացիների թւին չը պատկանող ռուսահպատակներին տեղական քաղաքացիների հետ հաւասար իրաւունքներ են տրվում Ֆինլանդիայում։

Միլիւկովը կարծում է, որ այդ հատուածը մի պայծառ ապացոյց է այն բանի, որ ամբողջ օրինագիծը կրում է զուտ դեկլարատային բնաւորութիւն և որը կարճառօտ բացատրութեան ետևից ընկնելով՝ խախտում իրաւաբանական նորմաների ճշգութիւնը։ Հռետորն այն եզրակացութեանն է գալիս, որ 1-ին հատուածը, պահպանելով ֆինլանդական քաղաքացիութեան հասկացողութիւնը, ստեղծում է նրա իրաւաբանական անորոշութեան մէջ իրաւունքների կրկնակի կոմպլէկտ և խառնափնթորում է իրաւաբանական փոխադարձ յարաբերութիւնները երկու իրաւական շրջանների միջև։ Հետևող չը լինելով «որքան վատ, այնքան լաւ» սկզբունքին, հռետորը ներկայ դէպքում ցանկանում է, որ օրէնքն անցնի ըստ կարելույն վատթարագոյն ձևով, որովհետև հէնց դրանով կապացուցանէր իր անգործադրելիութիւնը և նորից հերթի վրա կը դնէր օրինական կարգի վերականգնման հարցը Ֆինլանդիայում։ Ջեկուզանով Բէնիգսէն մատնացոյց է անում, որ 1-ին հատուածը ոչ մի օրէնք չէ վերացնում, նրա ընդունելուց ոչինչ անպատեհութիւններ տեղի չեն ունենալու։ Ընդունվում են 1-ին և 2-րդ հատուածները։

3-րդ հատուածի վերաբերմամբ Բօբեանսկի մատնացոյց է անում, որ Ֆինլանդիայի հիմնական օրէնքների համաձայն, Մեծ Իշխանութեան մէջ պաշտօններ կարող են վարել միայն բնիկ Ֆինլանդացիները և պաշտօնատար անձինք կարող են պաշտօնից հեռացվել միայն դատարանով. այդ պատճառով Ֆինլանդական պաշտօնեաները օրէնքի իսկական ներկայացուցիչներն են հանդիսանում. օրէնքից իրանց բարձր դասող ռուս պաշտօնեաների մուտքն այնտեղ կազմալուծումն կը մտցնէր Ֆինլանդիայի հասարակական կարգի մէջ։ Հռետորն առաջարկում է 3-րդ հատուածը մերժել։ Ջեկուզանովը յայտարարում է, որ ռուսներին պաշտօնավարութեան իրաւունք տալը Ֆինլանդիայում սահմանվում է օրինագծի արդէն ընդունված 1-ին հատուածով։ Դուման ընդունում է 3-րդ, 4-րդ և 5-րդ հատուածները, վերջինը հոկտեմբերեանների ուղղումներով, որոնք իջեցնում են պատժի բարձրագոյն չափը ֆինլանդական այն պաշտօնատար անձանց համար, որոնք մեղաւոր են ներկայ օրէնքը դիտաւորեալ կերպով արգելելու մէջ մինչև մէկ տարի և 4 ամիս բանտարկութեան։ Յանձնաժողովն առաջարկում է 2 տարի բանտարկութիւն իրաւունքներից զրկելով։

Նախագահում է Վօլկօնսկին։ 6-րդ հատուածով սահմանվում է, որ ֆինլանդական պաշտօնատար անձինք ենթակայ են Պետերբուրգի դատաստանական պալատին։

Աչէմեանը խօսում է հատուածն ընդունելու դէմ, համարելով որ դա դուրս է գալիս յունիսի 17-ի օրէնքի գծագրած սահմաններից և դա ոչ թէ պետական շահերը ի նկատի ունենալով ֆինլանդական օրէնքների յայտնի կատեգորիայի գործերի հանումն է, այլ կատարելապէս նոր պրօցէսուալ օրէնքի սահմանումն, որը վերաբերում է այն յանցանքներին, որոնք կատարվել են ֆինլանդական սահմանից դուրս։

Ջեկուզանով կոմս Բէնիգսէն պաշտպանում է յանձնաժողովի խմբագրութիւնը։

6-րդ հատուածը ընդունվում է հոկտեմբերեանների ուղղումներով, որով, հակառակ յանձնաժողովի նախագծի, դատավարութեան ընդհանուր ֆինլանդական կարգից դուրս գալը չէ տարածվում այն մասնաւոր անձանց վրա, որոնք մեղադրվում են 1423-րդ յօդուածով նախատեսված յանցանքների մէջ, և ֆինլանդական գեներալ-նահանգապետին իրաւունք չէ տրվում պաշտօնից հեռացնել այն անձանց, որոնց դէմ քրէական յանցանք է սկսված։

Յայտարարվում է հոկտեմբերեանների առաջարկած նոր հատուածը, որ ռուսահպատակներին իրաւունք է տրվում ռուսաց լեզուով թղթեր մատուցանել Ֆինլանդիայի հիմնարկութիւններին և պաշտօնատար անձերին, և պատասխանները պէտք է հաղորդվեն նոյնպէս ռուսերէն. ռուսահպատակներին ուղղված թղթերը, որոնք անմիջապէս դուրս են գալիս Ֆինլանդիայի հիմնարկութիւններից և պաշտօնատար անձերից և գրված են տեղական լեզուով, պէտք է ստացողների գրաւոր պահանջով ուղարկվեն նրանց ռուսերէն թարգմանութեամբ։ Ջեկուզանովը ասում է, թէ պէտք է ընդունել այդ հատուածը։ Լրացուցիչ հատուածը ընդունվում է։

Եօթերորդ հատուածի վերաբերմամբ, որը պահպանում է իր ոյժի մէջ առանձին ֆինլանդական օրէնքների գործողութիւնը հրէաների մասին, Կրուպէնսկին, նկարագրելով հրէաների իրաւազուրկ դրութիւնը Ֆինլանդիայում, առաջարկում է հոգ տանել ոչ միայն ֆինլանդացիների իրաւունքների մասին, այլ և մտածել ռուսական շահերի մասին. քանի որ հրէաները հանդիսանում են թոյն ռուսական օրգանիզմի մէջ, աւելի լաւ չէր լինի այդ թոյնը նօսրացնել և հաւասար իրաւունքներ տալ Ֆինլանդիայում։ Հռետորը թւելով այն անձանց ազգանունները, որոնք ստորագրել են հրէական նստակեցութեան սահմանները վերացնելու վերաբերեալ օրէնսդրական ենթադրութիւնը, դիմում է այժմ, երբ հնարաւորութիւն կայ մասնակի կերպով ընդլայնել հրէական նստակեցութեան սահմանները Ֆինլանդիայում, կոչ անելով հոկտեմբերեաններին, եկեղեցու հայրերին, լեհերին, հրէական հաւասար իրաւունքները եռանդով պաշտպանողներին Լեհական Թագաւորութեան ինքնավարութեան մէջ, Դումայի ռուսական անդամներին, Մահմուդովին, Խասմամէդովին, Նէսելօվիչին, Սաղաթէլեանին և այլ (ծխող) քաղաքական եզուիտներին, որոնք անուանում են իրանց ժողովրդական խաբեբայութեան կուսակցութիւն։ Թող նրանք այս անգամ փոխեն իրանց տակտիկան ֆինլանդացիների և հրէաների միաժամանակ ներկայութեան մասին և ասեն, թէ ինչ է նրանց ձեռնտու։

Ջեկուզանովը խօսում է Կրուպէնսկիի առաջարկութեան դէմ, ծաղր համարելով այդ առաջարկութիւնը Ֆինլանդիայի մասին։

Վօէյկով 2-րդը ցանկալի չէ համարում անախորժութիւն պատճառել ֆինլանդացիներին, որովհետև այն, ինչ որ կը բերի Ֆինլանդիայում հրէական իրաւահաւասարութիւնը, կորստաբեր ազդեցութիւն կունենայ հասարակ ֆինն ժողովրդի վրա։

Նեսելօվիչ, յիշեցնելով ներկայ փաստի պատմութիւնը, Կրուպէնսկիի առաջարկութիւնը լրջութիւնից զուրկ է համարում և յայտնում է, որ հրէաները պարզև չեն ցանկանում ստանալ այդպիսի ձեռքերից։

Փօմին դէմ է Կրուպէնսկիի առաջարկութեանը՝ համաձայն «մի ցանկանար ուրիշին այն, ինչ ինքդ քեզ չես ցանկանում» պատգամին։

Չերվինսկին յայտարարում է, որ ռուս ազգայնականները ձայն կը տան Դումայի տնկախ անգամ Կրուպէնսկիի ուղղման դէմ, որովհետև իւրաքանչիւր պետութեան նպատակն է՝ ազատվել հրէաներից, և ոչ թէ հրէական իրաւահաւասարութիւնը մտցնել. ուղղման ընդունելութիւնը կը լինէր որպէս Դումայի համար ոչ արժանի վրէժ անմեղ ֆինն ժողովրդին (ծափահարութիւններ կենտրոնում)։

Ռօդիչէվը կարծում է, որ այն մարդիկ, որոնք ղեկավարի դեր են ուզում կատարել Դումայում, տեսնում են իրանց պետական հասկացողութեան և հայրենասիրութեան ապացոյց հրէաներին անարգելու մէջ։ «Մեր տեսակէտը,—ասում է հռետորը,—այն է, որ բարեկեցիկ պետութեան մէջ պէտք է տիրապետէ արդարութիւնը օրինականութեան մէջ ամփոփված։ Իսկապէս ասած, այսօր նիստը նուիրված է անարգելու իրաւունքի հասկացողութիւնը Ռուսաստանում։ Ասում են, թէ Ֆինլանդիային դժուար է հասկանալ, թէ ինչպէս կարող է չը վճարվել անհամաձայնութիւնը նացիօնալիստների հետ, երբ լինել նացիօնալիստների հետ այնքան հաճելի է»։ Ի վերջոյ ճառախօսը դիմում է այն կուսակցութեան, որ իր դրօշակի վրա գրել է «17 հոկտեմբերի», և յիշեցնում է Վիտտէի խօսքերը, որ ասել է նրանց մասին. «Միթէ նրանք լրջօրէն մտածում են հրէական իրաւահաւասարութեան մասին։ Խլել հրէաներից փող—դրա մէջ քաջ են և ոչ ուրիշ բանի մէջ» (աղմուկ, բացագանչութիւններ կենտրոնից՝ «այդ աւելի է կադէտների մասին»)։ «Դուք, որ կանչել էք հրէաներին էժան կերպով անարգելու հողի վրա, սթափվեցէք և յանուն ձեր անցեալի դադարեցրէք ծաղրը մարդկային արտայայտութեան գաղափարի վրա, քուէարկեցէք ընդդէմ կառավարչական յօդուածի և ուղղումների»։

Մօտօվիլօվը դէմ է հրէաների իրաւահաւասարեցմանը Ռուսաստանում, հետևաբար և դէմ է դրան Ֆինլանդիայում։

Կրուպէնսկին պնդում է, որ իր առաջարկութիւնը միանգամայն լուրջ բնոյթ էր կրում։

Միլիւկովը յայտնում է, որ կադէտները դէմ են օրէնսդրութեանը ամբողջովին, հետևաբար և դէմ են նրա առանձին յօդուածներին։ Ընդունել Կրուպէնսկիի առաջարկը, նշանակում է ծաղր անել։ Իր ուղղումը մտցնելով, Կրուպէնսկին ուզեց վար առնել կադէտների դիմակը, սակայն վիճաբանութիւնները դիմակազուրկ արին Կրուպէնսկիին, որովհետև բոլոր կուսակցութիւնները արտայայտվեցին ուղղակի դէմ, որը ներկայանում է որպէս ծաղր Դումայի վրա։

Զամըսլօվսկին ասում է, որ պիտի արտայայտվել ըստ էութեան և լուրջ, մինչդեռ կադէտները առաջարկի առիթով ըստ էութեան չը խօսեցին և վիճաբանութիւնները անձնականի վերածեցին։ Խօսք չէ կարող լինել մի ցեղի իրաւունքների յաւելման, որը զբաղված է կրօնական սպանութիւններով։

Նեսսլօվիչը յիշեցնում է, որ 1908 թւին ֆինլանդական սէյմը ճնշող մեծամասնութեամբ որոշեց շնորհել հրէաներին բոլոր իրաւունքները, բայց տարաբաղդաբար այդ որոշումը անկատար մնաց սէյմի արձակման պատճառով։ Պատասխանելով Զամըսլօվսկիին՝ ճառախօսն ասում է, որ ծիսական սպանութիւնների բոլոր լուրերը հերքվեցին ոչ թէ հրէական, այլ քրիստոնեայ գիտնականների կողմից։

Նօվիցկի 2-ըը յայտնում է, որ ձայն կը տայ Կրուպէնսկիի ուղղումի դէմ, լոկ ռազմագիտական տեսակէտից։

Բարոն Մէյէնդօրֆը յայտնում է, որ ձայն կը տայ ընդդէմ ուղղումի, որովհետև օրինագիծը ներկայանում է անցանկալի։

Կրուպէնսկին յետ է վերցնում իր ուղղումը։

Գուչկովը յիշեցնում է ռուս զօրքի դրութեան մասին ռուս-ճապօնական պատերազմի ժամանակ, երբ, նրա ասելով, ռուսական զօրքը կռւում է ակնիւ հալածակորդ ճապօնացու և անգլիւ մարդկանց դէմ, երկու ֆրօնտի վրա, որոնցից վերջինները զօրքի ետևի մասում խռովութիւն էին առաջացնում։ (Բուռն ծափեր կենտրոնում և աջակողմում)։ Այդ ժամանակ էր, որ Վիտտէն կադէտների կարևոր ներկայացուցիչներին ասել է. «Մի հաւատաք այդ մարդկանց, որովհետև նրանք ձեզ իրաւահաւասարութիւն են խոստանում։ Նրանք ձեզանից դրամ կը ստանան, բայց իրաւահաւասարութիւն չեն տայ ձեզ»։ Այդ տեղի ունեցաւ 1904 թւին մի համագումարի ժամանակ, երբ վճիռ դուրս բերվեց հրէաների իրաւահաւասարութեան մասին։ Յիշեցէք թէ ով էր կանգնած այն ժամանակ քաղաքական նախաբեմի վրա, որը այնպիսի մի իլիւզիա էր առաջացրել, որպէս թէ ինքն է ամբողջ ռուս ժողովուրդը ներկայացնում (ծափեր կենտրոնում և աջակողմում)։ «Այն ժամանակ մենք, քաղաքական կենտրոնի ներկայացուցիչներս դեռ չէինք ծնվել։ «Ցանկալ արդիօք յաղթութիւն մեր զօրքին» ֆրազան գնահատելի աֆօրիզմ է, որը կը խնդրէի Ռօդիչէվից մտցնել իր յուշատետրի մէջ, որի մէջ նա գրում է ռուս պետութեան խոշոր գործիչների ասածները։ (Տևական ծափեր կենտրոնում և աջակողմում)։ Խորապէս ցաւելով, որ Դումայի բարքերի մէջ սովորութիւն է դարձել իրար վերագրել անցանկալի մութ պատճառներ, խնդրում եմ Ռօդիչէվից վճռել, թէ որին է վերագրում կոմս Վիտտէի խելացի խօսքերը, որի՝ դէմ է նախազգուշացրել կոմս Վիտտէն՝ պատասխանելով հրէական ժողովրդի ներկայացուցիչներին՝ թէ «մի հաւատաք արմատական զէմցիներին, որոնք ձեզ իրաւահաւասարութիւն են խոստանում և ձեզանից փող են վերցնում. նրանք ձեզ կը խաբեն»։ (Ծափեր կենտրոնում և աջակողմում)։

Ձայներից յետոյ Դուման ընդունում է եօթերորդ և ութերորդ մասերը օրինագծի, որոնցից վերջինը խմբագրական ուղղումով, որը որոշում է, որ օրէնքը գործադրվել կը սկսի 1912 թւի մայիսի 1-ից։

Երեկոյեան նիստի ժամանակ մինիստրական խորհրդի նախագահը երկու ժամ ճառ է խօսում անբերրիութիւնից վնասված նահանգներին օգնութիւն հասցնելու մասին։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Պետական Դումայի հողային մասնաժողովը ընդունել է Փոխարքայի օրինագծի հիմնական կէտերը գիւղացիների դրութիւնը բարւոքելու մասին։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային դումայի նոր ընտրութիւնների առիթով կռիւը շարունակվում է զանազան խմբակների միջև։ Իւրաքանչիւրը այդ խմբակներից հրապարակել է իր թեկնածուների ցուցակը զանազան քաղաքամասերում։

◆ Գիւղատնտես Յ. Փիրալեան, որ Նոբերս գնացել էր Էջմիածին պրօֆէսոր Պրասօվի հետ, օգտվել է դէպքից ծանօթանալու Էջմիածնի տնտեսութեան հետ։ Նա մտադիր է Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկերութեան այսօրվայ նիստում տալ մի հակիրճ զեկուցում իր ստացած տպաւորութիւնների մասին։ Նոյն նիստում գիւղատնտես Գ. Գրձելեան տեղեկութիւն կը տայ իր վերջին ճանապարհորդութեան մասին, որ նա արել է գիւղատնտեսական նպատակով դէպի Ղարաքիլիսա, Ալէքսանդրապօլ և Շուլաւէր։ Նիստը տեղի կունենայ այսօր, ուրբաթ, նոյեմբերի 4-ին, կովկասեան գիւղատնտեսական Ընկերութեան դահլիճում։ Սկիզբն է $7^{1}/_{2}$ ժամին երեկոյեան։ Նիստին կարող են ներկայ լինել նաև կողմնակի անձեր։

◆ Պետերբուրգում նոյեմբերին կայանալիք գինեգործների առաջին համառուսական համագումարին ընդարձակ չափով մասնակցելու է նաև Կովկասը, որը յայտնի է իր լաւ գինիների տեսակներով։

◆ Վաղը Թիֆլիս կը վերադառնայ կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձու Ռուդօլֆը։

◆ Համաձայն կառավարիչ սենատի կարգադրութեան, բացի արդէն ձերբակալված 9 հոգուց՝ «Դաշնակցութեան» գործի առիթով՝ Թիֆլիսում ամսիս 2-ին ձերբակալեցին Սարգիս Եզիգարեանին, որ գնացել էր Աբասթումանի։

◆ Գրական-Գեղարվեստական Սալօնի այսօրվայ հերթական jour fixe-ը նուիրված է վաղամեռ դերասանուհի Վ. Կոմմիսարժևսկայայի և Չեխովին ընդարձակ գրական-երաժշտական ծրագրով։

◆ Կովկասի Փոխարքայի դիւանատան պաշտօնեայ Վեբէրին սպանող ինժեներ Կօլիւբակինը ներումն է ստացել։ Ինչպէս յայտնի է, Կօլիւբակինը սպանեց Վեբէրին այն պատճառով, որ երևան հանեց նրա ներքին սիրային կապ իր կնոջ և յիշեալ պաշտօնեայի միջև։

◆ Թիֆլիսում Աւետիսեանի «Օրօրօտ» արագատիպը Լօմօնօսօվի ծննդեան 200-ամեակի առիթով լոյս է ընծայել պօստ-կարտեր Լօմօնօսօվի պատկերով աշակերտութեան մէջ տարածելու համար։ Այդ տեսակ պօստ-կարտերի 100 հատը արժէ 2 րուբլի։

◆ Եկող անգամ հայ դրամատիկական խումբը Արտիստական Թատրօնում տալու է Բատայլի «Մերկ կին» դրաման։

◆ Պետական բանկի Թիֆլիսի գրասենեակը Պետերբուրգից թոյլտւութիւն է խնդրում վաճառելու և գնելու քաղաքային վարկային ընկերութեան օբլիգացիաները և Թիֆլիսի ու Մինայլօվի ազնուականների հողային բանկերի գրաւաթղթերը։

◆ 1912 թ. յունվարին Պետերբուրգում պրօֆ. Վ. Բարտօլդի խմբագրութեամբ լոյս է տեսնելու «Міръ Ислама» անունով մի թերթ, որի հրատարակիչն է Կայսերական Արևելագիտական Ընկերութիւնը։ Թերթը նուիրված է լինելու մահմեդական կուլտուրայի ուսումնասիրութեան։

◆ Երդ.-հաւատարմատար Չէելէրը մինիստրների խորհրդի նախագահ Կոկօվցեվին ուղարկել է հետևեալ հեռագիրը. «Ռօստով Դ./Վ. քաղաքի քաղաքացիները, ժողովվելով քննելու քաղաքային վարչութեան յարուցած միջնորդութիւնը Ռօստովում համալսարան բանալու մասին և ընդունելով որ համալսարանը ոչ միայն տեղական կենսական պահանջ է, ինչպէս բարձր կրթութեան տնկարան, այլ և մեծ կուլտուրական բարիք ամբողջ երկրի համար, խոնարհաբար խնդրում են ձերդ բարձր գերազանցութեանը՝ չը խնայել ձեր հեղինակաւոր աջակցութիւնը այդ հարցի քննութեան ժամանակ մինիստրների խորհրդում»։ («Пр. Край»)

◆ Հոկտեմբերի 1-ից մինչև 31-ը Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկ. ընթերցարանն են յաճախել 4116 հոգի, որից 2660-ը արական, իսկ 1456-ը իգական սեռից։ Գրադարանի բաժանորդներին տրված է տանը կարդալու համար 1824 գիրք, որից 1310-ը հայերէն, իսկ 514-ը ռուսերէն։ Ընթերցարանում կարդալու համար տրված է 556 գիրք, որից 352-ը հայերէն, իսկ 204-ը ռուսերէն։ Գրադարանից տրված է ընդամենը 2380 կտոր գիրք։

◆ Թիֆլիս քաղաքի եկամուտները 1912 թ. որոշված են 2,025,956 րուբլի։

◆ Երէկ, նոյեմբերի 3-ին, մեծ շուքով և հանդէսով կայացաւ Նիկօլօս Ցխվեդաձէի յուղարկաւորութիւնը և թաղումը։ Յուղարկաւորութեանը մասնակցում էին վրաց հասարակութեան զանազան խաւերի ներկայացուցիչներ, հասարակական գործիչներ, գրողներ, Թիֆլիս քաղաքի ձայնաւորներ, տեղական ռուս, հայ, վրացի մամուլի ներկայացուցիչներ։ Պատարագին երգում էր վրաց ֆիլհարմօնիք ընկերութեան երգեցիկ խումբը։ Պատարագիչն էր վրաց Դաւիթ եպիսկոպոսը։ Վրաց ազնուականների գիմնազիայի, որի դասատուն է եղել հանգուցեալը, ամբողջ ուսուցչական խումբը և աշակերտութիւնը ներկայ էր։ Դագաղի վրա դրված էին բազմաթիւ պսակներ, մի քանիսը արծաթէ։ Մարմինը ամփոփվեց Դիդուբէի եկեղեցու գաւթում, ուր թաղված են վրացի նշանաւոր գործիչները։

◆ Վրաց «Մնատօբի» թերթը հաղորդում է, որ Նատօնէբի և Օզուրգէթի միջև հոկտ. 31-ին մի քանի զինված չարագործներ յարձակվել են խճուղով անցնող պօստի վրա. չարագործները մահացու վիրաւորելով պահակներից մէկին՝ յափշտակել են 7,000 րուբլի պարունակող պայուսակը։ Չարագործների ետևից ուղարկված են պահակներ։

◆ Գուրիայում այս տարի հացի մեծ պակասութիւն է զգացվում չափազանց վատ բերքի պատճառով։ Միւս կողմից Գուրիայի զանազան տեղերում բուն են դրել վարակիչ հիւանդութիւններ։

◆ Նոյեմբերի 1-ից մինչև մարտի 1-ը Թիֆլիսի ֆունիկուլէրը երթևեկելու է տօն օրերին միայն մինչև ցերեկվայ ժամը 4-ը։

◆ Նոյեմբերի 27-ին լրանում է 75 տարին, երբ առաջին անգամ մեծ աջողութեամբ Պետերբուրգում ներկայացվեց «Жизнь за Царя» օպերան։ Ամբողջ Ռուսաստանում տօնվելու է այդ տարելիցը։

◆ «Баку»-ն գրում է, որ հոկտեմբերի 29-ին Բագուի նահանգական դատարանի կարգադրիչ նիստում որոշվեց փակել Բագուի նահանգական դատարանին կից ներկայումս գոյութիւն ունեցող երդ.-հաւատարմատարների մասնաժողովը։

◆ Բագուի քաղ. վարչութիւնը միջնորդում է քաղաքապետի առաջ՝ յետաձգել քաղաքային դումայի ընտրութիւնները դեկտեմբերի 14-ին։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ*)

«Հայոց եկեղեցին և իր պատմութիւնը, վարդապետութիւնը, վարչութիւնը, բարեկարգութիւնը, արարողութիւնը, գրականութիւնը և ներկայ կացութիւնը». Նախապէս ֆրանսերէն հրատարակեց և այժմ հայերէնի վերածեց Մաղաքիա արքեպիսկոպոս Օրմանեան՝ նախկին պատրիարք. Կ. Պօլիս, հրատարակիչք Վ. և Հ. Տէր-Ներսէսեան, 1911 թ., էջ 271, գինն է 1 ր. 50 կ.։

I

Եւրոպական հասարակութեանը մեր ազգային եկեղեցու հետ ծանօթացնելու նպատակով՝ ս. Օրմանեան լոյս էր ընծայել ֆրանսերէն լեզուով (նոյնը և ապա հայերէն թարգմանութեամբ) մի պատկառելի աշխատութիւն՝ «Հայոց եկեղեցին և իր պատմութիւնը, վարդապետութիւնը, վարչութիւնը, բարեկարգութիւնը, արարողութիւնը, գրականութիւնը և ներկայ կացութիւնը» վերնագրով։ Քննադատները մեծ ոգևորութեամբ դրուատեցին սրբազան հեղինակի վաստակը և առանձնապէս շեշտեցին մեր եկեղեցին շատ պատուով և հաւատարմութեամբ ներկայացրած լինելու նրա արժանիքը։

Իր նախաբանի մէջ ևս ս. հեղինակը իր աշխատութեան՝ իբր նպատակ հանդիսացնում է՝ «հայոց եկեղեցին իր իսկական տեսակէտէն նկատել, անոր բնութիւնը ճշտութեամբ բացատրել, անիկա օտարներուն հաւատարմութեամբ ծանօթացնել»։

Ինչ են գրել օտար քննադատները—դա իրանց գործն է։ Նրանք չեն կարող իմանալ, թէ ս. հեղինակը որքան հաւատարմութեամբ է ծանօթացրել մեր եկեղեցին նրանց, քանի որ նրանք ծանօթ չեն մեր եկեղեցուն։ Ինչ վերաբերում է քննադատներին՝ «Հովիւի» ու «Մշակի» մէջ՝ շատ մեծ գովեստներ նուիրեցին սրբազանի աշխատութեանը, միայն Ատրպետը «Սուրհանդակում» քանի մի աննպաստ դիտողութիւններ արեց, որի դէմ ծառացաւ «Մշակի» մէջ Եր. Տէր-Մինասեան և իր ընդարձակ գրախօսականներով յանդգնեց այն վախճանին, որ ս. Օրմանեանի «գրածը բուն ժողովրդական իրաւունքների ամենաեռանդուն պաշտպանութիւն է միայն» («Մշակ» № 171)։

Թողնելով մեր եկեղեցու պատմութեան, վարդապետութեան, արարողութեան, գրականութեան վերաբերեալները, ես կուզէի ընթերցող հայ հասարակութեան առաջ պատկերացնել, թէ ս. Օրմանեանը իր վերջնական եզրակացութեան մէջ ինչպէս է ներկայացրել մեր եկեղեցին և իր վարչութիւնը եւրոպական հասարակութեան առաջ։

Ես դիտմամբ վերցնում եմ այս կէտը իբր վախճանական եզրակացութեան մէջ այն պատճառով, որ մեր եկեղեցին հէնց այդ կէտում է, որ էապէս տարբերվում է կամ «միանգամայն աննման է միւս քրիստոնեայ եկեղեցիներին» ու այդ կէտն է, որ այնքան առաջնակարգ և կենսական նշանակութիւն ունի մեզ համար և որ անկարելի է դարձնում կամ չէզոքացնում է—անզօրացնում է սրբազանի աշխատութեան մէջ տեղ բռնած միւս պատասխանատուութիւնները մեր ժողովրդի իրաւունքները իբր թէ պաշտպանելու վերաբերութեամբ։

Սակայն առաջ ինքներս պարզենք, թէ ինչ է մեր եկեղեցին մեր աչքում և ինչով է «միանգամայն աննման միւս քրիստոնեայ եկեղեցիներին»։

Հայ ազգային եկեղեցու բոլոր զաւակները անխտիր պարծենում ենք նրանով, որ մեր եկեղեցին չէ ճանաչում դասակարգային խտրութիւն, որ մեր եկեղեցին ինքը հայ ժողովուրդն է, ի Քրիստոս եղբայրների համայնքը, և որ իւրաքանչիւր հայ լուսաւորչական հաւասար իրաւունքներով անդամ է իր եկեղեցու։

«Հայաստանեայց Եկեղեցի կազմէ գիւր ուխտ ի դաւանողաց գիւր վարդապետութիւն յեկեղեցական և յաշխարհական կարգէ առհասարակ» (խմբագրութիւն Կ. Պօլսի Ազգ. Եր. Ժող.)։

«Իւրաքանչիւր մի հայ եկեղեցու բոլոր ծխականները նոյն եկեղեցու բոլոր միաբան հոգևոր պաշտօնեաների հետ միասին կազմում են մի ծխական համայնք» (ծխակ. կանոն. 1 յօդ.)։ Այսպէս և համայն հայ եկեղեցու ծխականները իրանց հոգևոր բոլոր պաշտօնեաների հետ միասին կազմում են մի ընդհանուր եկեղեցական համայնք։

«Հայ ազգային եկեղեցին մի առանձին աշխարհ, մի ժողովրդավար ինքնագլուխ

*) Ի նկատի ունենալով այն հետաքրքրութիւնը, որ առաջ է բերել Օրմանեան արքեպիսկոպոսի հեղինակած գիրքը՝ «Հայոց եկեղեցին և իր պատմութիւնը», մենք անօգուտ չենք համարում հրատարակել և ներկայ քննադատութիւնը՝ իբրև մի հակառակ կարծիք։ Այս հեղինակութեան մասին մենք կը տպենք նաև Ստ. Մալխասեանի քննադատութիւնը, որ բոլորովին այլ եզրակացութեան է յանգել, քան ներկայ յօդուածի հեղինակը։ Խմբ.

[illegible]

(Մնացը միւս համար)

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

[illegible]

ամտոնոմ դարձնել։

✦ Եապօնիան ներկայումս բաւա- կան թւով զօրք ունի Չինաստանում, որոնք ամեն րոպէ գործելու հրամանի են սպասում Տօկիօյից։

✦ Լուրերի համաձայն, չին յեղա- փոխականները Պէկինում կալանաւորել են պետական խնամակալին։ Կառավա- րութեան իշխանութիւնը մեռնում է։

✦ Մանջուրիան լի է յեղափոխա- կան ագիտատորներով։ Դպրոցական- ները փակված են իրանց դպրոցներում և կերակրվում են դրսից բերված ու- տելիքով։ Դպրոցների շէնքերը գտնվում են ուժեղ հսկողութեան ներքոյ։ Ապս- տամբութիւնը անխուսափելի է։ Զօր- քերի մէջ սկսվել է մեծ յուզմունք։

✦ «Н. Вр.»-ն հերքում է այն տեղե- կութիւնը, թէ իբր Ռուսաստանը և Եա-

[illegible]

✦ Նանկինում յայտարարվեց ժա- մանակաւոր հանրապետական կառա- վարութիւն։

✦ Լուրերի համաձայն՝ չինական յեղափոխականները առաջարկում են Հիւսիսային Չինաստանը յայտարարել սահմանադրական միապետութիւն, Հա- րաւայինը՝ հանրապետութիւն։

✦ Պետերբուրգում ստացված մաս- նաւոր տեղեկութիւնների համաձայն, չինական կայսրին փախցրել են Ման- ջուրիա։

✦ Բ. Դուռը զարհուրեց, երբ իր աչքով տեսաւ, որ Եգէյեան ծովում լողում են իտալական 18 ռազմանաւ և 6 օժանդակիչ նաւեր։ Դրութիւնը օրհասական է։

✦ Երիտ.-Թիւրքերը սպառնում են Եւրօպային, որ եթէ Տրիպօլիսի գրա- ւումը ընդունվի, այն ժամանակ բո- լոր օտարերկրացիները անխտիր կը ճանաչվեն օսմանահպատակներ և Բ. Դուռը նրանց հետ կը վարվէ ուզա- ծին պէս։

✦ Արդէն բազմաթիւ մահմեդական ընտանիքներ փախչում են Արշիպելա- գից՝ պատերազմի ուրուականից սար- սափած։

✦ Իտալիան ուզած րոպէին նոր 100 հազարանոց զօրաբաժին կուղարկէ Տրիպօլիս։

✦ Կ. Պօլսում մեծ թւով երևան հանվեցին թիւրքերէն ու արաբերէն թռուցիկներ, որոնցով յորդորվում էր կոտորել քրիստոնեաներին։ Հետևեալ օրը ոստիկանութիւնը ոչնչացրեց թռուցիկները։ Մայրաքաղաքում տրա- մադրութիւնը ճնշված է։ Երկիւղը պա- տել է ամենքին։

✦ Ռուսաց ծովային մինիստրու- թիւնը հերքում է այն տեղեկութիւնը, թէ ծովային վարչութիւններին պա- տուիրված է չը կարդալ Լ. Տօլստոյի գրուածքները։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

2 Նոյեմբերի

ԻՕՀԱՆՆԻՍՏԱԼ։ Օդագնաց Պիչկերը ըն- կաւ 20 մետր բարձրութիւնից և մեռաւ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պետերբուրգի, Կազանի, Սարատովի և Օմսկի դատաստանական պա- լատների մէջ ծագած կեղծ 100 րուբլանոց թղթադրամների գործի քննութիւնը յանձն- վեց Մոսկվայի դատ. պալատի կարևոր գործերի քննիչ Շարէյևկին, որ գտնվելու է Մոսկվայի նահանգական դատարանի դա- տախազի օգնական Ջերնեավսկիի ձեռքի տակ։

Հակաժանտախտային յանձնաժողովը Սա- մարայի, Ուրալի, Ուֆայի և Օրէնբուրգի անբերրի նահանգները և Տուրգայեան, Ու- րալի և Ակմօլինի շրջանները ուղարկեց գլխաւոր բժշկական տեսչի օգնական Շմիդ- տին՝ ազգաբնակութեան բժշկական կարիքի չափը որոշելու համար։

Կարմիր Խաչի ընկերութիւնը 5-րդ բժըշ- կա-կերակրիչ մասնախումբը ուղարկեց Օ- րէնբուրգի նահանգը։

ՀԵԼՍԻՆԳՖՕՐՍ։ Աբօսի բանտից փախան բանտարկեալներ Իօգանսօնը և Ջօկկէն, ո- րոնցից վերջինը մասնակցել է պետական բանկի Հէլսինգֆօրսի բաժանմունքը կո- ղոպտելու մէջ։ Փախչողները վիրաւորեցին բանտապահներից մէկին ձեռքից։ Հալածե- լու ժամանակ Իօգանսօնը սպանվեց քաղա- քապահ ոստիկանի գնդակից, իսկ Ջօկկէն անյայտացաւ։

ԳԱՆՁԱԿ։ Զինւորա-նահանգական դատա- րանը մահվան դատապարտեց Շուշու գա- ւառապետ Լակատօշին սպանողին։

ԱՍՏՐԱԽԱՆ։ Գաւառում ժանտախտային հիւանդութիւնները շարունակվում են։

ՕԴԵՍՍԱ։ Նահանգական դատարանը որո- շեց յանցաւորներին երևան չը հանելու պատճառով կարճել ուսանող Իգլիցկիի գոր- ծը, որ մեղադրվում էր համալսարանի ան- կարգութիւնների ժամանակ սպանութիւն կատարելու մէջ։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇԱՑՈՒՄՆ

ԱՅՆ ԱՆՁԵՐԻ ՀԱՄԱՐ, ՈՐՈՆՔ ՏԱՌԱՊՈՒՄ ԵՆ

Նեվրաստենիայով, սեռական թուլութեամբ, զառամութեամբ, իստէրիկայով, նեվրալգիայով, սակաւարիւնութեամբ, թոքախտով, սիֆիլիսով, սրտիկային բժշկութեան ետեւանքներով, սրտի հիւանդութիւններով (չաղութիւն, սրտի պնդախտութիւն, սրտի բորբոքում, պէրէբոյ, միօկարդիտ), զարկերակի կարծրացումով, պոդագրայով, ողնաշարի հիւանդութեամբ, կարուածներով, հիւանդութիւններից առաջացած թուլութեամբ, յոգնածութեամբ և այլն։

Վաճառքի համար երևան են եկել բազմաթիւ սակաւարժէք և առողջութեան համար վնասակար՝ մեր ՍՊԵՐՄԻՆԻՆ նմանեցված կեղծիքներ, որոնք առա- ջարկվում են ՍՊԵՐՄԻՆԻՆ նմանող զանազան անուններով, բաց սրում, հիւանդներին մոլորութեան մէջ ձգելու համար, կեղծողներն իրանց բէկլամների մէջ բերում են բժիշկների գիտողութիւնները մեր ՍՊԵՐՄԻՆ-ՊԷԼԻ մասին, վերագրելով այդ գիտողութիւններն իրանց կեղծիքներին։ Ի նկատի ունենալով այդ, մենք պարտք ենք համարում այն անձերին, որոնք օգտվում են Սպերմինից, նախազգուշացնել այդ կեղծիքներից։ Գրականութեան մէջ գտնվող բո- լոր բազմաթիւ գիտողութիւնները գիտնականների և բժիշկների կողմից՝ արված ՍՊԵՐՄԻՆԻ փրկարար ազդեցութեան մասին, վերաբերում են բացառա- պէս ՍՊԵՐՄԻՆ-ՊԷԼԻՆ, հետևաբար և խնդրում ենք գնելու ժամանակ ուշադրութիւն դարձնել „ՍՊԵՐՄԻՆ-ՊԷԼԻ“ անուան և ֆիրմայի վրա, որովհետև ուրիշ պատրաստվածները ոչ այլ ինչ են՝ եթէ ոչ ՍՊԵՐՄԻՆ-ՊԷԼԻՆ նմանեցված կեղծիքներ, որոնք՝ ազդեցութեան տեսակէտից՝ ոչ մի առնչութիւն չունեն նրա հետ։ Միակ իսկական Սպերմին ներկայանում է ՍՊԵՐՄԻՆ-ՊԷԼԻՆ, սրուակը 3 րուբլի։

Ցանկացողներին ուղարկվում է ձրիաբար Սպերմինի մասին եղած հարուստ գրականութիւնը՝

ОРГАНОТЕРАПЕВТИЧЕСКІЙ ИНСТИТУТЪ

ՊՐՕՖԵՍՍՕՐ ԴՕԿՏՕՐ ՊԷԼԻ ԵՒ ՈՐԴԻՔ

Մատակարար ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ պալատի—Ս.-Պետերբուրգում, В. О., 7 лин. 18.

(П. 95413) 12—7

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ձմեռային երթեւեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամա- նակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ արագ № 2 գնացքը՝ (I, II և III կար- գի վագոն.) 10 ժ. 20 ր. առաւ., Աղստաֆա է հաս- նում 12 ժ. 44 ր. կէսօր., Գանձակ՝ 3 ժ. 18 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 52 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 35 ր. երեկ., Բագու՝ 11 ժ. 43 ր. գիշ.։ Մարդատար № 6 գնացքը՝ (միայն I և II կարգի վագոն.) 3 ժ. 33 ր. ցեր., Աղստաֆա է հասնում 6 ժ. 29 ր. երեկ., Գան- ձակ՝ 9 ժ. 46 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 53 ր. գիշ., Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 20 ր. գիշ., Բագու՝ 8 ժ. 11 ր. առաւ.։ Պոստատար № 4 գնացքը՝ (բոլոր կարգերի վագոններով) 11 ժ. 18 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում՝ 2 ժ. 12 ր. ցեր., Գանձակ՝ 5 ժ. 29 ր. առաւ., Եւլախ՝ 7 ժ. 30 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 12 ժ. 01 րոպէին կէսօրվայ, Բագու՝ 4 ժամ 52 րոպէին ցերեկվայ։ Խառն № 106 գնացք՝ (IV կամ III կարգի վա- գոններով, երբ կարևորութիւն պատահի) 6 ժ. 32 ր. առաւ., Աղստաֆա է հասնում 10 ժ. 42 ր. առաւ., Գանձակ՝ 2 ժ. 57 ր. ցեր., Եւլախ՝ 6 ժ. 25 ր. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 16 գիշ., Բագու՝ 7 ժ. 12 ր. առաւ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ Մարդատար № 74/75 գնացքը՝ (բոլոր կարգի վագոններով) 11 ժ. 48 ր. գիշ., Ղարա- քիլիսա է հասնում 7 ժ. 01 ր. առաւ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 10 ժ. 31 ր. առաւ., Էջմիածին կայար.՝ 3 ժ. 45 ր. ցեր., Ուլուխանլու՝ 4 ժ. 12 ր. ցեր.։ (Առանց Երևան մտնելու։ Սակայն Ուլուխանլուից ա- ռանձին գնացքը Երևան ուղևորվում է 4 ժ. 37 ր. ցեր., և Երևան հասնում 5 ժ. 20 ր. երեկոյեան)։ Նախիջևան՝ 9 ժ. 26 ր. երեկ., Ջուլֆա՝ 11 ժ. 10 ր. երեկ.։ Մարդատար-ապրանքատար № 78/79 գնացքը՝ 5 ժ. 34 ր. երեկ., Ղարաքիլիսա է հասնում՝ 12 ժ. 48 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 4 ժ. 32 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան՝ 4 ժ. 41 առաւ., Երևան՝ 11 ժ. 06 ր. առաւ., և այնտեղ չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ Մարդատար № 5 գնացքը՝ (բոլոր կար- գի վագոններով) 5 ժ. 45 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հաս- նում 9 ժ. 51 ր. եր., Բաթում՝ 6 ժ. 26 ր. առաւ., Պոս- տատար № 3 գնացքը՝ (բոլոր կարգի վագոններով) 9 ժ. 50 ր. առաւ., Միխայլօվօ է հասնում 1 ժ. 56 ր. կէսօր., Բաթում՝ 11 ժ. 13 ր. գիշ.։ Մարդատար № 7 գնացքը՝ (II և III կարգի վագոններով) 10 ժ. 38 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 3 ժ. 08 ր. գիշ., Բա- թում՝ 1 ժ. 42 ր. կէսօրին։

ԲՈՐԺՈՄ՝ մարդատար № 9/66 գնացքը՝ (բոլոր կարգի վագոն.) 3 ժ. 23 ր. ցեր., Խոբի է հասնում 6 ժ. 02 ր. երեկ., Բորժոմ՝ 9 ժ. 02 ր. գիշ.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ Մարդատար № 5 գնացքը՝ 5 ժ. 07 ր. երեկ.։ Պոստատար № 3 գնացքը՝ 8 ժ. 54 ր. առ.։ Արագ № 1 գնացքը՝ 9 ժ. 56 ր. գիշ., որը այլևս դէպի չէ գնում։ Խառն № 107 գնացքը՝ 9 ժ. եր.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պոստատար № 72/73 գնացքը՝ 8 ժ. 25 ր. առաւ.։ Մարդատար-ապրանքատար՝ № 80/81 գնացքը՝ 1 ժ. 40 ր. ցերեկվայ։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ Մարդատար № 6 գնացքը՝ 2 ժ. 50 ր. ցերեկ., Պոստատար № 4 գնացքը՝ 10 ժ. 28 ր. գիշ.։ Մարդատար № 8 գնացքը 5 ժ. 33 ր. առաւ. (այս գնացքը Բագու չէ գնում)։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ Մարդատար № 6/10 գնացքը՝ 7 ժ. 58 ր. առաւօտեան։

Ծանօթութիւն.—Ձմեռային երթևեկութեան մի- ջոցին որոշված է Թիֆլիսից Պետերբուրգ (յետ և ա- ռաջ) անմիջական, առանց վագոն փոխելու հաղորդակ- ցութիւն՝ Բագուի-Ռոստովի-Խարկովի վրայով Անդր- կովկասեան գծի արագ № № 1 և 2 գնացքներով։ Գնացքում լինելու է մէկ միքստ վագոն I և II կարգի և մէկ վագոն III կարգի. բոլոր տեղերը պլացկարտերով են։ Նոյնպէս հաստատվում է Թիֆլիս-Մոսկվա յետ և ա- ռաջ, առանց վագոն փոխելու, հաղորդակցութիւն՝ Բա- գուի-Ռոստովի և Կոզլովի վրայով՝ արագ № 1 և 2 գնացքներով։ Գնացքում լինելու է Միջազգային ընկ. մէկ միքստ վագոն I և II կարգի, որի համար վերց- վելու է յաւելեալ արժէք. ամեն մէկ հազար վերստին 8 ր. I կարգում և 6 ր. II կարգում։ Թիֆլիսից-Մոսկվա հաշվում է 2877 վերստ։

Առանց վագոն փոխելու հաղորդակցութիւնը Թիֆլիս- Բագու-Ռոստով յետ և առաջ կատարվելու է արագ № 1 և 2 գնացքներով։ Բոլոր կարգերի տեղերը պլացկար- տով են։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

«606»-Ի ՆԵՐՄՈՒԾՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։

Բ. Գ. ՈՂԱՍԱՐԵԱՆ—9—10 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և ներ- գային։

Ջ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Ն. Ց. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։

Մ Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական, վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.։

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ—12½—1 ժ. ման- կաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ—1—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ—6—6½ ժ. մանկա- բարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօն- սիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

3. 0—112

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Մասնագէտ միզասեռական, սիֆիլիս եւ վեներական հիւանդութիւնների։

Ընդունում է հիւանդներին՝

Առաւօտեան ժամը 12—1-ը, երեկ. ժամը 6—8-ը։

Կիրակի օրերը՝ միայն ժամը 12—1-ը։

Կուկիա, Սեմեօնօվսկայա փողոց, № 16.

Տէլէֆօն № 40.

(Ե. ու. կ.) 220. 100—94

ԲԺԻՇԿ

Ց. ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ

(ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ)

Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ

(Մասնագիտ. ԹՈՔԵՐԻ հիւանդութիւններ)

Ընդունե- (առաւօտեան ժ. 12—1-ը։

լութիւնը (երեկոյեան ժ. 4—6-ը։

Բէքբուտօվսկայա, № 66.

(ա. օ.) 1035. 100—8

ԲԺԻՇԿ

Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ

Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ։

Պրօֆ. Mathieu-ի մասնագիտական կլինի- կայից—Պարիզում։

Ընդունելութիւնը (առաւ. ժ. 9—11.

(երեկ. ժ. 5—7.

Ելիզավետինսկայա փող. № 39. տէլ. № 1067.

(ա. օ.) 669. 100—61

ԲԺԻՇԿ

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԵՐԵԽԱՅՈՑ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առանձնապէս ՍՏԱՄՈՔՍԻ և ԱՂԻՔՆԵՐԻ

Ընդունելութիւնը) 10—11 ժ. առ. (երեխաների)

ամեն օր) 5—7 ժ. երեկ. (ընդհանուր)

Միքայէլեան փող., № 36. տէլէֆօն 388.

(չ. ու. կ.) 761. 100—37

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԿԱՐԻՉ

ԱՌԱՔԵԼ ՍԱԳԻՆԵԱՆՑ

(Նախկին ուսուցիչ Գէորգեան ճեմարանի և Էջմիածնի նկարիչ)

Ընդունում է զուտ հայկական ճաշակի ԵԿԵ- ՂԵՑԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԻ, ԽԱՉՎԱՌՆԵՐԻ, ԽԱՉ- ԿԱԼՆԵՐԻ, նոյնպէս և ՊՕՐՏՐԷՏՆԵՐԻ ու ԴԷ- ԿՕՐԱՑԻԱՆԵՐԻ պատուէրներ նպաստաւոր պայմաններով։ Հասցէն՝ Тифлисъ. Красильная ул., ограда церкви св. Георгія (на Майданѣ).

(ա. օ.) 1047. 14—2

Եղբ. Աւսարգիսովների

այգին բաց է թողնում արտասահմանեան, ռուսական և տեղական լաւ տեսակի ՊՏՂԱ- ՏՈՒ ԾԱՌԵՐ չափաւոր գներով։ Կատալօգ- ներն ուղարկվում են ՁՐԻ։ Հասցէն՝ Ст. Скра (Зак. ж. д.), Авсаркисову.

(չ. ու. կ.) 1045. 7—2

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում են

ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՓԻՆԵԱՆԻ

ԾՈՑԻ ԵՒ ՊԱՏԻ

1912 Թ.

„ՇԻՐԱԿ“

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ

XIV տարի

ԾՈՑԻ ՕՐԱՑՈՅՑ

Ցաւելուածը պարունակում է՝ վիճակագրական տե- ղեկութիւններ—Ռուսաստանի ազգաբնակութիւնը, նրա աճումն ու խտութիւնը, կեանքի միջին հասակը, ազգե- րի թիւն ըստ հասակի, դաւանութեան և պարապմունք- քի։ Գաղթականութիւն։ Ժողովրդական կրթութիւնը, նրա ծախսերը, գրագիտութեան չափը, դպրոցներ։ Զօրքը, պետութիւնների զինուորական ոյժերը և նրանց ծախսերը։ Ժողովրդի առողջապահական վիճակը։ Պե- տական եւ և մուտքը։ Հոգևորականութիւն։ Կարեւոր գիտելիքներ.—Մուրհակներ, չափ և կշիռ, դրամներ և արժէքաւոր թղթեր։ Պօստ և հեռագիր, պօստային օրէնքներ, խնայողական գանձարաններ։ Զինուորագրա- կան օրէնքներ, նորակոչ զինուորների չափը։ Բնակա- րանների հարցը։ Հոտակի և պայմանի օրինակներ։ Իրաւաբանական տեղեկութիւններ.—Ռուսաց օ- րէնսգրքերի բովանդակութիւնը, Ռուսաստանի գլխաւոր կառավարութիւնը՝ մինիստրներ, Մինիստրական Խոր- հուրդ, Կառավարիչ Սենատ, Սրբազան Սինօդ, Պետական Խորհուրդ, Պետական Դումա։ Առողջապահական.— Կրքերի ազդեցութիւնը մարդու կազմուածքի և առողջութեան վրա, ուրախութեան կրքերի ազդեցութիւնը, երա- կաշարժական երևոյթներ, պրօֆ. Մեչնիկօվ, մարդու ծերութեան պատճառները, մաձնի բուժական նշանակու- թիւնը, «606» և պրօֆ. Էրլիխ։ Ատամների և մազերի առողջապահութիւն, ինչ ենք ուտում մենք, գազարի և մեղրի բուժական յատկութիւնը, ինչպէս պէտք է ապրել, առողջապահական օրէնքների ժողովածու, առողջապահա- կան կարճ խրատներ, տասը կանոններ երկարակեցութեան։ Մագնիսական կամք, յոյսի փիլիսոփայութիւնը, ա- մենից առաջ հաւատ, հոգու անմահութեան փիլիսոփայական ապացոյցներ, հոգին, բարութիւն և չարութիւն, ապագայ մարդը, գալիք շրջապատողներից։ Գիւղատնտեսական.—Մեղուաբուծական՝ մայրերի փոխարինումը, բնական ձագ տալը և արհեստական ձագ վերցնելը, միջոց երկրորդ ձագի դուրս գալու դէմ, ձագի տեղափոխելը փեթակի մէջ, արհեստական ձագ վերցնելը և այլն։ Կովերի ծծերի բորբոքումը, ծծերի սեղմուածքները և խո- ցերը, դաբաղ հիւանդութեան դէմ միջոց։ Թռչնապահութիւնը ըստ Բէօմէրի, հաւերի տեսակի ընտրութիւնը, տե- ղական հաւեր։ Սպառողական ընկերութիւններ, նրանց նպատակը և կազմակերպելու միջոցները։ Պատմական. —Տրդատ ճարտարապետի մահարձանը Կ. Պօլսում։ Ազգագրական.—Ազգերի բարեկելու սովորութիւնները, մեռելների յուղարկաւորելու զանազան կերպերը։ Տնտեսական.—Տնային անտեսութեան վերաբերեալ կարևոր գիտելիքներ։ Հատընտիր մտքեր և աֆօրիզմներ։ Ընթերցանութեան հատուածներ.—«Բանուորի արցունքը», «Լոյսի կռիւը խաւարի դէմ», «Բաղդ բաժանողը», «Կինը», «Աղքատ մարդիկ», «Մարդը և կենդանին», «Մտաւոր շահեր», «Միրաժ»։ Կեանքի ծրագիրներ.—Գործելու տասնմէկ կանոններ, Կարֆիլդի տասնաբանեան, Կոն- ֆուցիուսի և Ռօշֆէլդի ծրագիրները։ Ճանապարհորդական.—Երկաթուղիք, շոգենաւեր և պօստային ճանա- պարհներ։ Զուարճալիք.—Խնդիրներ, վիճակարան։ Երեսների թիւը 320։

200 ՊԱՏԿԵՐՈՎ ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ 200 ՊԱՏԿԵՐՈՎ

ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑԻ առաջին երեսների վրա տպագրվում են հայ և օտար հին և նորագոյն հեղինակների և գործիչների պատկերներ, այն էրր պետական և դպրոցական հիմնարկութիւնները ազատ են պարապմունքից. յարմարութեան համար առանձին նշանակված են պօստի պարապմունքի ժամերը։ Տպագրված են ընտիր մտքեր, աֆօրիզմներ, պատմական դէպքերի ժամանակագրութիւն, բանաստեղծական քառեակներ։ Երկրորդ երեսների վրա՝ հայկական տօների պատմական բացատրութիւններ, գիտական նորութիւններ, բնութեան երևոյթների նկարա- գրութիւններ, բժշկական գիտելիքներ, առողջապահական խորհուրդներ, արհեստների վերաբերեալ կարևոր տե- ղեկութիւններ, ազգագրական տեղեկութիւններ, զուարճալի պատմութիւններ, պատմական նշանաւոր դէպքեր հայ, ռուս և այլ ազգերի կեանքից, վիճակագրական թւեր և տեղեկութիւններ, խորհրդածութիւններ նշանաւոր ան- ձանց, բանաստեղծութիւններ, ռոմանսներ, աշուղ. խաղեր, զուարճալի անեկդօտներ մեծ մարդկանց կեանքից։ Գիւղատնտեսական նորութիւններ, խոհարարական ու տնային տնտեսութեան վերաբերեալ կարևոր խորհուրդներ։ Ժողովրդական առածներ, երգեր, երգիծաբանական հատուածներ, ծիծաղաշարժ նոր առակներ, առածներ և այլն։

Ծախսակը պատրաստված է լիտօգրաֆիայում, ուժեղ գոյնով, եւրօպական յայտնի հրատարակու- թիւնների նմանողութեամբ, յայտնի նկարչի վրձինի գործ չորս պատկեր՝ «Դէպի արշալոյս», «Կեանք և մահ», «Նոր տարու գիմաւորումն» և «Անիի աւերակներ»։

Գները՝ ծոցինը 20 կոպ., պատինը 50 կոպ., զումարով գնողներին զեղչ։ Վերադիր վճարով պահանջողները պէտք է ուղարկեն կանխավճար։

Դիմել՝ Александрополь, Типографія „ШИРАКЪ“, Карапету Апинянъ.

Արտասահմանից՝ Alexandrople, Karapet Apinian (Caucase).

Ցանկացողներին օրացոյցների բովանդակութիւնն առանձին թերթով տպագրված կուղարկվի ձրի։

(հ.) 1049. 8—1

Մօտ օրերում լոյս կը տեսնի, որի առիթով եւ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„ՀԱՅ ԱՆՑԵԱԼԸ“

անունով մեծադիր բարելիեֆի ընդօրինակումների (копія), որի օրիգինալը քանդակված է մարմարիոնի վրա 12 տարվայ ընթացքում և գնահատվում է հազարներ։

Բարելիեֆը, որի երկարութիւնն է 18 վերշ., լայնութ. 13 վ., իսկ հաստութիւնը՝ ½ վ., ներկայացնում է 15 հայ թագաւորների և 5 եկեղեցիների բիւստերը և ս. Էջմիածինը։

Ընդօրինակումները ձուլվելու են ամենաազնիւ տեսակի ալեբաստրից (гипсъ), որով հնարաւոր կը լինի վերարտայրելու օրիգինալի նրբութիւնները իր բոլոր մանրամաս- նութիւններով։

Այս գործը ամեն մի հայ ընտանիքի առաջնակարգ զարդը կը լինի, որ իր տեսակի մէջ նորութիւն է ոչ միայն մեզանում, այլ և Ռուսաստանում և արտասահմանում։

Բաժանորդագինն է 10 ր., որից 5 ր. բաժանորդագրվելիս, իսկ մնացածը՝ բարե- լիեֆը ստանալուց։ 10 օրինակ միանգամից պահանջողին 1 օր. ուղարկվում է ձրի։ Ճա- նապարհի և այլ ծախքերը մեր վրա է։ Բաժանորդագրվել կարելի է միմիայն հեղինակի մօտ հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, Карусельный спускъ № 1, Ваагну Степановичу Демирчоглянцу.

(ե. ու.) 986. 10—8

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.